

İçindekiler Tablosu

Kazakistan Demokrasi Yolunda	4
Pazar Ekonomisinin Yeni Dalgasında Kazakistan	7
Dünya Sisteminde Kazakistan	10
Vatanın Güvenliği ve Korunması	14
Maneviyat	18
Kazakistan'ın Geleceğine Dair Düşünceler	23
Dipnotlar :	26

Prof. Dr. Manas K. KOZİBAEV

Kazakistan Bilimler Akademisi Tarih ve Etnografya Bölüm Başkanı / Kazakistan

Sattar F. MAJİTOV

Kazakistan Bilimler Akademisi Tarih ve Etnografya Bölümü /Kazakistan

Çeviren: Aysem NAUŞABAYEVA

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

1980'li yılların ikinci yarısı ve 1990'lı yılların başları, bir zamanların süper gücü olan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasına şahitlik etti ve akabinde de Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kuruldu. Bir binada yaşayan, on beş Sovyet Cumhuriyet "kendi ulusal dairelerine" sahip oldu. Bu dönem zorlu siyasî ve sosyo-ekonomik çalkantılarla geçti. Aynı zamanda bu devletlerin her biri için millî bağımsızlık ve devlet egemenliği sorunları daha da ön plana çıktı. Stalin totalitarizmi zamanında Sovyetler Birliği içerisinde bulunan halkların toplumsal ve milli düşüncesi önemli ölçüde zarar gördü.

1986 yılının Aralık ayı, Kazakistan Cumhuriyeti birinci Cumhurbaşkanı N. A. Nazarbayev'in dediği gibi, Kazakistan'ın bağımsızlık ve egemenliğine kavuşmasının başlangıcı olmuştur. 1986 yılının Aralık olayları Kazak gençlerinin milli bilincinin ne kadar yükseldiğinin kanıtıdır. Bu bilinç, yüzyıllarca halkları tutsak yaşamaya mecbur eden, totaliter sistem karşısında korkuyu yenenlerin ilklerindendi. Bu gençler kendi halkları adına, artık her halka özgü olan milli gurur hissini ezilmesine izin verilmeyeceğini açıkça ifade etti. Kazak tarihinde dramatik ve önemli dakikalar, saatler ve günler az olmamıştır. Kazak halkının yeni milli tarihindeki dramatik ağırlık taşıyan önemli anların biri de, 1986 Aralık ayında yaşanan üç gündür. Yeni demokratik düşüncenin ilk filizi, Sovyet sistemi tarafından "kadife" (aşırı) milliyetçilik göstergesi olarak tanımlandı.

Daha sonra bana, bütün Kazak halkının üzerindeki bu "aşırı" milliyetçilik damgasının kaldırılması için, bu bulguyu M. S. Gorbaçev'in de içinde bulunduğu bir çok kişiye, defalarca anlatmak, inandırmak düştü. Sonuçta, Komünist partisi Merkez Komitesi Politbürosu kendi kararını iptal etmek zorunda kaldı"¹

Sovyet hakimiyeti, modası geçmiş erki sınırsız, her yere ulaşabilen, baskıcı emir sistemi yönetimiyle idare edilen, üniter bir devlet haline dönüştü. Bu şartlar altında, cumhuriyetler ve merkez ilişkilerinde yeni esaslar üretecek yeni Birlik anlaşması imzalama mecburiyeti ortaya çıktı. Nisan, 1990'da SSCB Yüksek Kurulu "SSCB Cumhuriyetleri ve Otonom Devletleri Arasındaki Ekonomik İlişkiler Esası" ve "Birlik İçerisindeki Cumhuriyetlerin SSCB'den Ayrılma Sorununun Çözüm Düzeni" kanunlarını kabul etti.

Ancak olaylar hızla geliyordu, Baltık cumhuriyetlerinin ardından Gürcistan Cumhuriyeti de, kendi devlet bağımsızlığı ve SSCB'den ayrılma kararlarını aldı. Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti (RSFSR) Yüksek Kurulu'nda, Egemenlik Bildirisi'nin kabul edilmesi de, olayların gelişmesinde büyük etki yarattı.

25 Ekim 1990'da Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (KSSC) Yüksek Kurulu, "Kazak SSC'nin Devlet Egemenliği Bildirisi"ni, kabul etti. Bildiri'de, "Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bir egemen devlet olup, diğer egemen cumhuriyetlerle Birliğe kendi iradesi ile katılır ve aralarındaki ilişkileri de anlaşmalar esasına göre düzenler, ayrıca Birlik'ten ayrılma hakkına da sahiptir" denilmekteydi.² Egemenlik Bildirileri, diğer SSCB devletlerinde de kabul edilmiştir. Bütün olanlar, yeni bir Birlik anlaşmasının, milletlerarası ilişkiler konusunda ertelenmeyecek kararların hazırlanmasını ve kabul edilmesini talep eden yeni bir durum oluşturdu.

Dolayısıyla çok uluslu devletin halkları arasındaki ilkesel ilişkiler esasıyla ilgili iki önemli yaklaşım belirlenmektedir.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Birinci yaklaşıma göre, yenilenmiş Federasyon, Cumhuriyetler ve Birlik arasında yetkilerin paylaşılması üzerine kurulmalıydı. Üyelerin her birinin, kendi egemenlik haklarının bir kısmını merkeze (Birliğe) devretmesi, gerçekte sınırlı egemenlik teorisinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca var olan ortak milli-ekonomi kompleksinin ve tüm dünyada gerçekleşen nesnel entegrasyon sürecinin korunması mecburiyeti de bu fikrin ortaya atılmasına bir gerektir.

Konuyla ilgili diğeri bir yaklaşım ise, egemenliğin her bir halkın doğal ve ayrılmaz hakkı olduğu görüşüne dayanmaktaydı. Buna göre, egemen bir devlet olan Cumhuriyet, merkeze herhangi bir yetki vermez, üstelik kendisi çeşitli şekil araçları vasıtası ile merkez idaresine direkt olarak katılır. Buna ek olarak Cumhuriyet, kabul etmeyeceği merkez kararlarına engel olabilmek için, Anayasal imkanlarla da donatılmalıdır. Bu yaklaşım, hayatî önem taşıyan (Birlik içerisindeki) ortak ekonomik yapıların, ulaşım, enerji vb. sistemlerin bütünlüğünü koruma mecburiyetinden kaynaklanmaktaydı. Ayrıca mevcut yaklaşım, ardı ardına gelen demokrasi ilkelerine cevap vermekteydi ve milletlerarası ilişkilerdeki uyuşmazlıkların kaldırılmasına yardım ederek, Birlik, devletin sağlamlılığının esası olabilirdi.

1990-1991 yıllarında, Sovyetler Birliği'nde, SSCB'nin geleceği konusu tartışılırken, Kazakistan, yenilenmiş Federasyon ve cumhuriyetlerin egemenliği prensipleri üzerine, Birliğin korunmasına aktif katkılarda bulunur. N. A. Nazarbayev, konfederatif kuruluşun yapılması insiyatifini gündeme getirdi. Ancak, ülkede merkezkaç eğilim hakimdi, bu da haşmetli Sovyet Devleti'nin tamamıyla çöküşünü beraberinde getirdi. 8 Aralık 1991'de Belovejsk'de (Beyaz Rusya) Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulması Antlaşması ve bunu takip eden 21 Aralık ek "Protokolünün" (Almatı Bildirisi) imzalanması sonucunda, SSCB bir devlet olarak varlığını feshetmiştir. Bu olay, XX. yy.'ın sonunda gerçekleşen küresel olaylardan biriydi. Yetmiş üç yıl varlığını sürdüren Sovyet devlet sistemi modeli insanlık tarihinde, tarihin vakayinamesinde daima hatırlanma hakkını kazanmıştır. SSCB tarihi hakkında çok yazıldı ve daha da çok yazılacaktır.

Günümüzde bütün Post-Sovyet devletleri için önemli olan konu, Sovyetler Birliği'nin dağılma nedenlerinin araştırılmasıdır, zira gelecek perspektiflerin ve önceliklerin uygulanabilirliği genellikle bu araştırmalara bağlı olacaktır. N. A. Nazarbayev, "XXI. yy.'ın Eşiğinde" adlı eserinde bu sebeplerin açıklamasını yapmaktadır: "SSCB'nin çöküş nedenleriyle ilgili açıklamalar genelde iki kutupsal yaklaşıma dayanmaktadır. Birincisi SSCB'nin dağılışı, ideolojik ve jeopolitik rakibin dış ve iç güçlerle bilinçli bertaraf edilmesidir. İkinci yaklaşım ise, bu yıllarda yaşananların öznel ve nesnel nedenlerine bakmaksızın, dağılmanın kaçınılmaz bir süreç olduğunu açıklamaktadır. Elbette bunlar en uç görüşlerdir, ama bu görüşler, bugünkü Post-Sovyet dünyasında karşılaşılan görüş çeşitlerini karakterize eden, iki siyasî düşünceyi son derece net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu görüşlerin daha ayrıntılı ve kanıta dayalı olanı da, SSCB'nin çöküşünün ilk önce bilgisayarlı/haberleşme ve anlamsal savaş seyrinde Sovyetler Birliği'nin konumunun yavaşça aşındırıldığı sürece dayalı olan araştırmadır".³

Ekonomi ve devlet iktidarı sisteminin hızlı çöküşü, Kazakistan'da siyasî ve ekonomik hayatın istikrarının düzelmesine hizmet edecek, Cumhurbaşkanı yönetiminin uygulanması ihtiyacını yarattı. 24 Nisan 1990'da Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Kurulu tarafından, Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (KSSR) Cumhurbaşkanı makamı kuruldu. Parlamento'nun dönem toplantısında yapılan gizli oylama sonucunda, Cumhurbaşkanlığı görevine N. A. Nazarbayev seçildi. Cumhurbaşkanı'nın,

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Semey/Semipalatinsk nükleer poligonundaki denemelerin yasaklaması, II. Dünya Savaşı gazileri ve bu statüye uygun görülen vatandaşların sosyal haklarının korunması ve yardım yapılması konusundaki kararları, Kazakistan'daki demokrasi gelişiminin göstergeleri oldu.

Ayrıca, 17-18 Aralık 1986 Almatı olaylarının nihai durumunun değerlendirilmesi için özel komisyon da kuruldu.

1 Aralık 1991'de, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın halk seçimi gerçekleştirildi ve seçim sonucu itibarıyla, 10 Aralık tarihinde N. A. Nazarbayev, Kazakistan'ın Cumhurbaşkanı olarak görevine resmen başlamış oldu. Aynı tarihte alınan bir kararla, Kazakistan SSC'yi adı, Kazakistan Cumhuriyeti olarak değiştirildi.

Kazakistan Yüksek Kurulu'nda kabul edilen ve 16 Aralık 1991'de yürürlüğe giren "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Milli Egemenliği" hakkındaki, Anayasa kanununda şu konulara yer verilmekteydi: "Kazakistan Cumhuriyeti bağımsız, demokratik ve hukuk devletidir. Kazakistan Cumhuriyeti kendi milli sınırları içinde tam iktidara sahiptir, iç ve dış siyasetlerini bağımsız olarak tayin eder."⁴ Daha sonra, 1993 yılında bu durum Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nda pekiştirilmiştir. Kazakistan'ın egemenlik yıllarında, toplum ve hayatın çeşitli yönlerinde ciddi değişiklikler yaşandı. Bunların önemlilerini gözden geçirelim.

Kazakistan Demokrasi Yolunda

Kazakistan Cumhuriyeti'nin egemenliğini kazanmasından sonra, devletin öncelikli amaçları, egemen devletin inşası ve sivil toplumsal kurumların oluşturulması yönünde belirlendi.

25 Aralık 1990'da, Kazakistan SSC'nin egemenlik Bildirisi'nin kabul edilmesi ve Cumhurbaşkanlığı kurumunun kurulması, bu yöndeki önemli bir ilerleme idi. Cumhurbaşkanlığı görevinin yürürlüğe girmesi; gerçek bağımsızlığın oluşumu, egemenliğin korunması, devletin siyasî ve ekonomik krizden çıkarılması konusunda, devlet yönetiminin attığı uygun bir adımdır. İktidar yönetimi kaynaklarının yeniden paylaşılması Cumhurbaşkanı'nın iktidarının güçlenmesini sağladı ve o dönem siyasî güçlerinin gerçek denge oranını yansıttı. Buna ilaveten, bu Bildiri, Cumhuriyetimize bağımsız, uluslararası ilişkiler öznesi olarak hareket etme, dış siyaseti kendi çıkarlarımıza göre belirleme ve dıştaki ekonomi faaliyetleri sorunlarını kendi irademize göre çözüme imkanını sağladı. Mevcut belge, yeni Anayasa kanunlarının hazırlanması ve Cumhuriyet statüsünü egemen bir devlet olarak işleten diğer hukukî yasalarının da esasını oluşturdu.

16 Aralık 1991'de, "Kazakistan Cumhuriyeti Bağımsızlığı" konulu Anayasa kanunu yürürlüğe girdi. Kanun, devletin siyasî ve anayasal gelişmesinde yeni bir safha oldu ve halkın kendi kaderini tayin etme hakkı, hukukun üstünlüğü ve birey özgürlüğü, siyasî istikrar, iktidarın paylaşımı, milletler arası uyumluluk vs. gibi, demokrasinin temel ilkelerini yansıttı. 21 Aralık 1991'de Almatı'da, eski SSCB üyeliğinde bulunan, 11 Bağımsız devlet cumhurbaşkanlarının zirvesi gerçekleşti. Bu vakitten itibaren Kazakistan'da egemen devlet sisteminin dinamik gelişme süreci başlamıştır.

1992 yılı içerisinde, tek vatandaşlık, bağımsız ekonomik sistem, malî-kredi, vergi ve

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

gümrük hizmetlerinin uygulanması ve Kazakistan Cumhuriyeti sembollerinin kararlaştırılması tamamlanmıştır. 4 Haziran 1992'de, devlet bayrağı, arması, İstiklâl Marşı (metni 11 Aralık'ta kabul edilmiştir) onaylandı. 24 Ocak 1996 yılında da "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ulusal Sembolleri Hakkındaki" Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kararnamesiyle, devlet sembollerinin kullanım anlamı, özlü parametreleri belirlendi. Devlet arması üç ana sembolden oluşmaktadır. Armanın ortasında yerleşen, şanrak-çadırın yukarı kısmı, ana ocağının sembolünü temsil eder ve iki tarafında görüntülenen efsanevi tulparlar-atlar, ise manevî zenginlik, hayatî dayanıklılık ve çok uluslu Kazakistan halkının birliğini simgeler.

Armanın yukarı kısmında simgelenen yıldız da geleceğe giden yoldur. Ayrıca eski zamanlarda Kazakistan topraklarını mekan edinen kabilelerin armalarında da şanrak, tulparlar ve efsanevi yıldızlara rastlanmaktadır. Kazakistan millî bayrağının rengi ise açık mavidir. Bu da Türk dilindeki "kök" kelimesine uygundur. VII. yy.'da Türk kabileleri Altaylar'an Karadeniz'e kadar "bakî gökyüzüne" - Tengiriye/Tanrıya- tapmışlardır. Bayrağın sol kenarındaki "koşkar müyüz" (koç boynuzu) adlı nakşa da bazı eski bayraklarda rastlamak mümkündür. Bayrağın merkez kısmındaki sarı ışınlı güneş ise, Heraldik kanununa göre zenginlik ve bolluk işaretini simgelemektedir. İnsanlar bir zamanlar en büyük yıldız, Güneşe tapmaktaydılar. Güneş göçebe Kazaklar için bir pusula ve bir saat olmuştur.

Dolayısıyla Güneş, doğuş ve batışın, dirilme, canlanma ve sönmenin, yaşam ve ölümün simgesidir. Bayrakta bir de güneş altında güçlü, cesur ve usta kuş, berkut/bürküt (altın kartal) yerleştirilmiştir. Berkut/bürküt yani kartal simgesine de eski mühür ve paralarda rastlamak mümkündür. Berkut/bürküt ise yücelik, irade, özgürlük, namus, bağımsızlık, yüksek düşünce ve Kazakistan halkının amaçlarını simgelemektedir.

1993 yılında bağımsız Kazakistan tarafından birinci Anayasası'nın kabul edilmesi Kazakistan Devleti'nin demokratik oluşumunda belirli bir safha oluşturdu. Ancak, mevcut belge, iktidar dalları arasındaki uyumsuzluğun çözümü konusunda işlemsel mekanizmayı içermemekteydi ve bu da daha sonraki Kazakistan Cumhuriyeti'nin siyasi-anayasal gelişmesine direkt yansıdı. Oluşmuş durumdan dolayı, iki meclisli Parlamento'nun kurulması ve bu süreçte de Cumhurbaşkanı rolünün yasallığı konusu ortaya çıktı.⁵

1995'te kabul edilen yeni Anayasa, devlet yönetme organizasyonunu, mülkiyet, vatandaşların özgürlüğü ve haklarını, zaman taleplerini göz önünde bulundurarak yeniden belirledi. Mevcut Anayasa Cumhurbaşkanı statüsünü önemli ölçüde yükseltti ve Kazakistan Cumhuriyeti'nde Cumhurbaşkanı yönetim sisteminin tayininin anayasal durumunu pekiştirdi. Cumhurbaşkanı'na, bütün devlet iktidarı dallarında halk karşısındaki sorumluluklarının dengeli şekilde işlenmesini sağlama imkanını oluşturdu ve Cumhurbaşkanı'na Anayasa hakemi yetkisini tanıdı.

İki meclisli Parlamento fikri tartışma konusu olup, 1995 Anayasası'na yansıdı. Yürürlükteki Kazakistan Anayasası, toplumumuzun önemli başarılarından birisi olup, özellikle reform döneminde istikrar sağlayıcı, bir faktör olarak hizmet etti. Anayasa esasına göre, 9 Aralık 1995 yılında Kazakistan Cumhuriyeti tarihinde, birinci iki meclisli Parlamento seçimleri yapıldı. Böylece, Senato ve Meclis belirlendi.

Kazakistan'daki siyasî reform sürecinin yoğunlaştırılması, seçim yasasının yeniden düzenlenmesine neden oldu. Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın 9 Ocak 1999'da yapılan

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

seçim kampanyası, ilk defa alternatifli seçenek esasına göre yapıldı. 10 Ocak 1999'da gerçekleştirilmiş olan seçim sonuçları itibarıyla, N. A. Nazarbayev %81.75 oranla seçmen oylarını kazandı. Cumhurbaşkanı seçiminin en önemli neticelerinin biri de, seçmen desteğinin yasal siyasi iktidarın esas etkeni olmasıydı. Siyasî düzenlemelerin uygulanması, genç egemen devletin gelişmesinin, demokrasi sürecinin derinleşmesinin ve çok uluslu devletin pekişmesinin esasını oluşturdu.

Kazakistan'daki sosyo-ekonomik ve siyasî restorasyon şartlarında, devlet yönetim sistemini yeniden yapılandırma konusu, önemli sorunlar arasında yer almaktaydı. Ülkede, demokratik, modern, hukukî ve sosyal yöndeki devlet stratejisini geliştirmede yardımcı olacak ekonomik özendirici ve hukuk düzenleyici yönetim mekanizması hazırlandı.

Ülkedeki sivil toplum örgütlerinin oluşmasının önemi belirtilerinden biri de, çok partililik kurumunun oluşturulmasıydı. Siyasi parti ve hareketlerin gelişmesi, toplumun siyasi sisteminin etkileyiciliğinin kanıtıdır. Üstelik devletin demokratik tabiatının, vatandaşlarının siyasi haklarının sağlanmasının önemli etkeni olmaktadır. Günümüzde Kazakistan'da 17 resmi parti faaliyet göstermektedir. Partilerin tümü demokratik partiler şeklinde olup, varlıklarını Anayasal çerçevede devam ettirmektedirler. Kazakistan'da iktidar ve muhalefet partisi şeklindeki geleneksel iki partili sistem kurulmamıştır. Parti çeşitliliği sosyal-demokrat kısımla sınırlıdır. Sağ liberal kesim yoktur. Bunun yanı sıra gelecekte yeni partilerin kurulması da olanaksız değildir. Gelecekte yeni partilerin kurulması, Kazakistan'ın çok partili sisteminin gelişmesinde yeni bir safha olacaktır.⁶

Genel olarak Kazakistan toplumunun demokratikleşme dönemi, Kazakistan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra başlamıştır. 1990'lı yılların başlarında demokrasiye geçiş süreci zor şartlar altında başladı. Ülke sistemli bir sosyo-ekonomik kriz yaşamaktaydı. Sanayi sektöründeki düşüş, büyük enflasyon, nüfusun yaşam seviyesinin ani kötüleşmesi, krizlerin neticesinde meydana gelmiştir. Demokratik kuruluşların işleme konusunda, tarihî olarak oluşmuş, demokrasi geleneği ve tecrübesi yok idi. SSCB'nin çöküşü esasında, hemen hemen birlik cumhuriyetlerinin her birinde, etnik grupların siyasîleşme süreci hızlandı ve milletlerarası ilişkilere bir şiddet boyutu eklendi.

Bu etkenlerden dolayı, Kazakistan'daki siyasi reformlar süreci aşamalı olarak gerçekleşti. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığa kavuşma anından itibaren, siyasi sistemin dönüşüm süreci, bir birini izleyen safhalardan geçti. Siyaset bilimciler, belirli şartlılık payına göre, bu süreci aşağıdaki safhalara ayırmaktadır:

Birinci safhadaki (1990-1993) esas değişimler, yürürlükteki siyasi sistemin dağılmasına yönelik oldu. Bu dönemde Sovyetparti sistemi yönetimi tamamen çözüldü, tek partinin siyasi monopolü ortadan kaldırıldı, çok partili sistem yerleştirildi. Vatandaşların hak ve özgürlükleri belirli ölçüde genişledi. Söz konusu olan dönemde, ülkede Parlamento-Cumhurbaşkanı şeklindeki yönetim sisteminin oluşumu gerçekleşti.

İkinci safhada (1993-1995) ise, ülkenin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, psikolojik, jeopolitik, elit ve milli özelliklerini dikkate alan, Kazakistan'a özgü bir siyasi sistem modelinin arayış süreci devam etti. Bu dönemde ülkede, iktidar paylaşım prensibi yasayla pekiştirildi. Ayrıca, yasama, yürütme ve yargı organları, devlet iktidarının bağımsız dalları olarak belirlendi. İlk defa ülkenin Yüksek Kurulu'nda alternatif seçimler gerçekleştirildi, iktidarı temsil eden yeni yerel organlar kuruldu.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Üçüncü safhada (1995-1998), Kazakistan'ın siyasi sisteminin gelişmesi Başkanlık yönetim biçimine geçmesini yasal olarak pekiştiren, 1995 yılının Anayasa referandumunda kabul edilen kanunlarla belirlenmeye başladı. Ülkede profesyonel iki meclisli Parlamento ve siyasi sistemin diğer esasları oluşturuldu.

Gelişmenin (1998 Eylülü'nden itibaren) dördüncü safhası da, ülkenin siyasi sistemindeki demokrasi unsurlarının artırılmasıyla nitelendirilir. Bu dönem, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın, Kazakistan halkına hitap edilen mektubunun, yani mesajının yayınlanması ve 1998 yılının sonbaharında Anayasada değişiklikler yapan seçim yasasını değiştiren ve Parlamento yetkilerini genişleten başka kanun hükmünde kararnamelerin kabul edilmesiyle başlamıştır. Üstelik aynı dönemde seçim reformu da yapılmıştır.

Oluşan bu siyasi değişim sürecinde, elde edilen başarıların yanı sıra bir dizi sorunlu anlar da yaşanmaktaydı. Özellikle, iktidar dallarının iş birliği mekanizmasının bundan sonra da geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kazakistan'ın siyasi partileri hâlâ zayıftır. Partilerin büyük çoğunluğunun nüfusun belirli kısmına yönelik net bir programları bulunmamaktadır. Ayrıca, ülkede, hükümet dışı örgütlerin bundan sonraki gelişmesini sağlayacak ve faaliyetlerini yönlendirecek, toplum hayatında rollerini artıracak özel bir kanun da yoktur. Bazı özel Medya faaliyetlerinde, özellikle bölgesel seviyedeki Medya'da uzmanlık düzeyi yetersiz kalmaktadır. Ancak, tüm bu sorunlar geçici niteliktedir ve zamanla ortadan kaldırılacaktır.⁷

Kazakistan'da birbirini takip eden siyasi reformlar sonucunda, kendine özgü bir demokratik sistem oluşturuldu. Devlet yapısının esasında, ortak devlet iktidarının, yasama, yürütme ve yargı dalında ayrılma ilkesi tasdik edildi. Üstelik, devlet başkanı ve temsili organlarının, genel seçim uygulamasına geçişi gerçekleştirildi. Çok partili sistemin oluşmasına başlangıç teşkil eden siyasi çeşitlilik, kanunen kabul edilmiştir. Devlet ve devlet dışı medya kuruluşları oluşturuldu. Bunlar halen faaliyet göstermektedirler. Ayrıca, devlet dışı örgütlerin oluşturulması süreci de başlamıştır.

Ülkemizde, nüfusun tüm etnik gruplarının eşitliği kanunen kabul edilmiştir ve pratikte de uygulanmaktadır. Günümüzde, Kazakistan Cumhuriyeti'nin devlet sisteminin onaylanması bir egemen devletin gerçekliğidir. Bunun kanıtı ise, Anayasanın varlığı, Cumhurbaşkanlığı kurumu, Parlamento, hükümet, Anayasa Mahkemesi, yargı sistemi, emniyet organları, çeşitli şekildeki kanunların varlığıdır.

Bağımsızlık yıllarında Kazakistan, hukuk devleti ve sivil toplumun oluşturulmasında belirli ölçüde başarılar elde etti. Kısa bir süre içerisinde komünist partinin tek parti diktatörlüğünden, çok partili hayata ve çoğulculuğa geçiş sağlandı. Gerçek demokrasinin göstergesi ise, halkın hak ve özgürlüğünün sağlanması, bağımsız medya kuruluşlarının gelişmesi, sivil toplum kuruluşlarının oluşturulmasıdır.

Pazar Ekonomisinin Yeni Dalgasında Kazakistan

Egemenlik yıllarında Kazakistan ekonomisinin durumu, çoğunlukla ülkede gerçekleştirilen ve yürürlüğe giren reformlar çizgisiyle belirlenmekteydi. Ülke ekonomisi reformlara derin krizler yaşadktan sonra başladı.

Kazakistan'ın on yıllık egemen gelişimi, geniş ve köklü sosyo-ekonomik sistemin

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

düzenlenmesiyle nitelendirilir. Bu yıllarda uygulanan radikal reformlar, devlet sisteminin yeniden yapılandırılması ve SSCB döneminde filizlenen derin ekonomik krizin ortadan kaldırılması şartları altında gerçekleşti. 1970-1980 yıllarında ekonomi mekanizmasının geliştirilmesi, emir-dağıtım sisteminin zayıflatılması ve üreticilerin haklarının genişletilmesi, pazar ekonomisi ilkesine geçişin birinci programının gerçekleştirilmesi, malum olduğu gibi netice vermemiştir. 1990'ın ilk yıllarda ekonomik durum, büyük üretim düşüşü, kuruluşlar arasındaki ekonomi bağlantılarını bozulması, para sisteminin çöküşü, rubleye güvenin kaybolması, mağazaların boş vitrinleri, malların dağıtımında kupon sisteminin uygulanmasıyla tasvir edilebilir.

Ülkedeki son on yıl içerisinde, ekonomideki yeniden yapılanma süreci iktisatçılar ve bilim adamları tarafından birkaç safhaya ayrılmaktadır:

Birinci safha, 1992-1993 yılları arasındaki ekonominin kökten yeniden yapılanması sürecinde, milli para biriminin uygulanmasının başlamasına kadarki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Rusya'da makroekonomik ekonomi politikaları uygulanmaktaydı. Bundan dolayı ülkenin tüm ekonomisi çoğunlukla komşu devlette kabul edilen kararlara bağlıydı.

Reformun birinci safhası, ekonominin liberalleşmesine, pazar ilişkilerinin kanunî ve temel kurumlaşmasının yapılanmasına yöneliktir. Özelleştirme, vergilendirme, bütçe ve banka, dış ekonomik faaliyetler kapsamındaki ilişkiler, yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi, gümrük tarifelerinin düzenlenmesi, pazarların ve pazar alt yapılarının gelişmesi, ödeme gücü olmayan şirketlerin iflası, devlet şirketlerinin yönetimi, siyasal vb. alanlarda normatif hukuk temelinin oluşturulması faal bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Adı geçen süreçte, mal üretimi ve bütün iş kollarında iş ve hizmet önemli ölçüde azaldı. Enflasyon kısa bir süre içerisinde bütün birikimi ve döner sermayeyi değerinden düşürdü. Fabrikalar, iç ve dış pazarda talep görmeyen ürünleri üretmeye devam ettiler. Stoklar depoları doldurmakta ya da ödeme gücü olmayan kullanıcılarca kullanılmaktaydı. Bu durumun esas sebebi fabrikaların pazar şartlarına uyumunun düşük olmasıydı. Dolayısıyla ekonominin bu durumda, gerçekleştirilen faaliyetleri bir çok olumsuz sonuçları nesnel ve haklı çıkmaktaydı. Yönetimsel-emirli ekonomi ilkelerinden nihai şekilde kurtulmak için, onları yaşamak ve bu süreçten geçmek gerekiyordu.

Kazakistan ekonomi reformlarının ikinci safhası, 1993 yılının Kasım ayında milli para biriminin yürürlüğe girmesi ve kendi makroekonomik siyasetinin oluşturulması ile başladı. Ayrıca bu dönem vergilendirme, bütçe ve banka alanları, dış ekonomi faaliyetleri, yabancı sermayenin ülkeye girmesi, pazarların ve pazar alt yapıları alanlarındaki ilişkileri düzenleyen normatif hukukun kurulmasıyla nitelendirilmektedir. Oldukça sert anti-enflasyon siyasetinin uygulanmasıyla, para birimi tengenin istikrarı, bütçe yetersizliğini azaltılması, sanayinin bir kısım ihracata yönelik iş kollarında üretimin az da olsa canlandırılması gibi ilk esaslı neticeler sağlanabildi.

İkinci ekonomik safhanın önemli neticesi, bütünüyle yeni ekonomik durumun oluşması sonucunda ve önemli sistematik değişimler esasında, yönetimsel-emir ekonomisinin, pazar ekonomisine dönüşüm süreci geri dönülmez karakter almıştır. Üstelik, iktisat uzmanları; bu yeni ekonomi durumunu; ekonominin liberalleşmesi, özel sektörün ağırlıklı olduğu çok eğimli ekonomi esasının oluşması, pazar ekonomisi kurumlarının ve alt yapılarının gelişmesi, nispeten aynı derecede dengeli ağırlıkta tüketim piyasasının

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

kurulması, maliye istikrarı, olarak vurgulamaktadır.

Belirlenmiş başarılarla birlikte, ekonomik reformların ikinci safhasında bir sıra kritik sorunlar da yaşandı. Ekonomi değişiminin ilk yıllarında, üretimde çok esaslı düşüşün yaşanması, sosyal alandaki sorunların gerginleşmesine yol açtı. Üstelik bu dönemdeki nüfusun gerçek malî geliri beş kat azaldı. Nüfusun gelir düzeyine göre önemli ölçüde tabakalaşma oluştu, ayrıca istihdam sorunu şiddetlendi.

Kazakistan, üretim düşüşü ve bunun getirdiği sosyal sorunların yanı sıra bir dizi spesifik kriz oluşturucu etkenlerle de karşılaştı. Birbirini etkileyen kapsamlı faktörlerle koşullandırılmış, dolaşım mallarını tüketmiş fabrikaların kötü finans durumu ve gerekli kredi kaynaklarının bulunma imkanının yokluğu, ödeme krizine neden oldu. İkincisi ise, yatırım alanında sorunların derinleşmesi oldu. Ayrıca, yatırım hacminin azalması, önemli ölçüde ekonominin başka alanlarındaki düşüş parametrelerini aşmıştı.

Esaslı sorunların mevcudiyetine bakmaksızın, ekonomik reformların ikinci safhası, uygulanan köklü toplumsal kurumların yenilenmesi neticesinde, olumlu makroekonomik eğilimin oluşturulması ve istikrar için esas oluşturdu. Bu da, ülkenin milli ekonomi gelişiminin üçüncü safhasında (1997-2000) kendini gösterdi. Bu yılları, esas makroekonomik göstergelerin dinamik niteliğinin uygunluğu açısından ayrı bir safha olarak değerlendirmek mümkündür. 1997-2000 yılları boyunca dış gayri safi hasıla, sanayi üretimi, yatırım ölçümü ve başka önemli göstergelerde de yükselişler başladı. Fakat, ekonominin olumlu gelişme hareketliliği, bu yıllarda giderek coğrafi alanını genişleten, dünya finans krizinin ortaya çıkması ile birlikte belirli ölçüde yavaşlamıştır. Güney Doğu Asya ülkelerinde 1997'de başlayan kriz, 1998'de Rusya'ya kadar ulaştı ve Kazakistan ekonomisine olumsuz etki gösterdi.

Mesela 1998 yılı, ülkenin gayri safi milli hasılasındaki düşüşün yaşandığı tek yıl olmuş ve 1999'da da milli para esaslı bir devalüasyona uğramıştır. Ülke ekonomisinin dünya pazarı konjonktürü etkisine bağımlılığı ve bu bağımlılığın ülkede üretilen ürün fiyatlarını etkilemesi mevcut safhanın önemli derslerinden biri oldu. İmalat sanayinin gelişmesi, ulusal üreticilerin ve küçük ticaretin desteklenmesi, ekonomik komplekslerinin hammaddeye yoğunlaşmasını kaldırmaya yönelme, yapımsal ekonomik reformların derinleşmesinin gelişimi sorunları güncelleştirdi.

Bu sorunların çözümü, üçüncü reform safhasında kamusal yenilenmenin esaslı derinleşmesi ile yankısını buldu. Ekonomi süreçlerinin hukuksal-normatif temelleri önemli ölçüde genişledi, önemli ekonomik alanların genişlemesine yardımcı olacak bir sıra program kabul edildi, ekonomiyi, gelişmiş pazar standartlarına yakınlaştırma yöntemleri gerçekleştirildi.

Ayrıca bu dönemde gerçekleştirilen birçok adımın içinde özellikle ayrı tutulması gereken ve en ilerici yöntemler ile oluşturulan adım ise, vatandaşların emeklilik sermayesini birikim fonları sisteminde kişileştirmeye yönlendirilen, makroekonomik düzeydeki emeklilik reformunun yapılması; özelleştirme ve devlet mülkiyetini yönetme sürecinin geliştirilmesi; fabrikalarının yeniden yapılandırılmasını başlatmaya imkan veren, ithalatın yerine geçme ve ulusal üreticileri destekleyen bir takım yöntemlerin kabul edilmesi; malî alanda reformların derinleştirilmesidir. Bunlara ilaveten, dünya pazarlarının fiyat konjonktürünün olumsuz değişmelerinden ülke ekonomisinin bağıllığını azaltabilen imkanlar sağlayacak, Kazakistan Cumhuriyeti Milli Fonu'nun oluşturulması kararı alındı.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

İhracata dayalı ekonomiye sahip bir ülke olan Kazakistan'ın, ekonomik gelişmesinde ve uygulanan reformların bütün süresi boyunca, dış ekonomik siyaset büyük rol oynadı. Ülkenin dış ekonomi faaliyetine yönelik reformları, yönetsel yapılandırma metotlarının, ekonomi düzenleme yöntemlerine dönüşmesi, tahmin edildiği gibi, dış ticaretin bundan sonraki liberalleşmesi yönünde gelişti. Dolayısıyla, egemenliğin ilk yıllarında pazar ekonomisinin gerçekleriyle bağdaşmayan, yüksek düzeydeki düzensizlikle belirlenen dış ticaret, 1990'ın ortasında, dış ticarete liberalleşme işareti altında geçti. Özellikle 1994'ten 1995'e kadarki dış ticaretin liberalleşmesi, ihracat mallarının kotalandırılmasını kaldırma, lisanslı ürün listesinin azalması, ihracat gümrük vergilerinin kaldırılması yönünde gerçekleştirildi. Dış ekonomik siyasetin gerçekleşmesi neticesinde, ülkede önemli ölçüde ticari denge göstergeleri gelişti.

Kazakistan Cumhuriyeti zengin yer altı kaynaklarına sahiptir. Ülkede, dünya krom rezervinin yarısından çoğu bulunmaktadır. Ayrıca, Kazakistan bugün, volfram rezervi konusunda birinci, fosfor cevheri konusunda ikinci, manganez rezervinde üçüncü, kurşun ve molibden konusunda dördüncü, demir cevheri rezervi konusunda da dünya sekizincisidir.

Günümüzde Kazakistan'da, sanayi mallarını üreten 2700'den fazla fabrika bulunmaktadır. Ayrıca bu sanayi iş yerlerinde 812 bin kişi çalışmaktadır ya da diğer bir deyişle tüm maddî üretim alanında çalışanların üçte biridir. Sanayinin önde gelen dallarının arasında demir-çelik ve demir dışı metaller sanayisi gelmektedir. Dünya pazarlarında yüksek kalitesi ve rekabet gücünden dolayı, Kazakistan bakırı, kurşunu, çinkosu ve kadmiyumuna büyük talep olmaktadır. Bunun yanı sıra Kazakistan, en büyük buğday, hayvan yemi ve sanayi bitkileri üreticisidir. Ayrıca, hayvancılık, tarım ekonomisinin esas kollarından biri olmaya devam etmektedir.

Petrol rezervi bakımından Kazakistan, petrol işleyen ülkelerin çoğundan önde gelmektedir. Ülke, çok sayıda petrol, kondensat (buharlaştırılmış maddenin katılaştırılması), doğal gaz, çıkartılan yataklara sahiptir. Dolayısıyla ülkenin 172 petrol, 42 kondensat, 94 doğal gaz yatağı bulunmaktadır. Ayrıca, günümüzde işletilmekte olan Kaşağan doğal gaz yatağı, dünyadaki büyük gaz yataklarından birisidir.

Ekonomi gelişiminin bugünkü safhası da, ulusal pazarda haksız rekabetten korunma yöntemlerini gerçekleştirmek ve devletin ithalat yerine yerli üretime ağırlık vermesiyle, ulusal üreticileri desteklemek olarak belirlenmektedir.

Sanayinin dengeli gelişimi esasında ekonomik büyüme sağlamak, gayri safi milli hasılda oluşan hammaddeciliği, safha, safha yüksek teknolojiye haiz ürünlerle değiştirmek bugünkü ekonomik safhanın en başlı hedefidir. Bu amaçla programlar hazırlanmış ve onların safha safha iş kolu uygulanması gerçekleşmektedir. Ayrıca, üretilen malların çeşitliliğini genişleterek, sanayinin ağır yapısını ve eylemsizliğini hafifletmek hedef olarak belirlenmektedir.

Dolayısıyla 1991-2000 yılları arasındaki on yıllık sürece bütünüyle bakıldığında, bu dönemi Kazakistan'ın ekonomik reformların esas kısmının tamamlanması safhası olarak nitelendirmek mümkündür.

Dünya Sisteminde Kazakistan

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

XXI. yy'ın eşiğinde Kazak step diplomasisi frak giydi. Birçok dünya devletlerinde Kazakistan Cumhuriyeti'nin büyükelçilikleri ve konsolosluklarının faaliyet göstermesi, uluslararası arenadaki ülke itibarının yükselişinin kanıtıdır. Kazakistan Cumhurbaşkanı'na 70'ten fazla devlet temsilcisi itimatnamelerini sundular. Yüksek düzeydeki ziyaret ve zirveler siyasi ilişkileri güçlendirdi ve karşılıklı yarar esasına dayalı işbirliği temellerinin oluşmasına yardım sağladı.

Kazakistan, dış siyasetinde, geçmişte olduğu gibi, yakın komşularıyla ilişkilerine de önemli ölçüde yer vermektedir. Bunun esası, entegrasyon emellerine dayanmaktadır. Dolayısıyla entegrasyon emelleri, Kazakistan ve BDT devletleri iktidarlarının dış ekonomi ve dış siyaset faaliyetlerinin anahtarıdır. Kazakistan, Rusya ve diğer BDT devletleri yüzyıllar boyunca ortak tarih ve kadere sahip oldular. Bundan dolayı, bu ülke halklarının, "milli dairelere" dağılma sürecini ağır bir biçimde geçirmekte olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde Kazakistan'da 47 Büyükelçilik, 13 uluslararası kuruluş temsilciliği ve 200'ü aşkın hatırı sayılır yabancı şirket ofisi bulunmaktadır.⁸

Bağımsızlık ve egemenliğe kavuştuktan sonra, Kazakistan'ın önünde devlet sistemini kurma, sağlamlaştırma ve geliştirme gibi önemli hedefler oluşmuştur.

Gezegenin diğer bölgelerinden farklı olarak, SSCB'nin çöküşü, özünde ilkesiz yeni devletlerin kuruluşunu değil, derin tarihi köklere sahip olan, bir zamanlar onu yitiren devletlerin, devlet yapısının canlanmasıydı. Egemen devlet, önündeki: 1) bir ekonomik sistemden diğerine geçmek; 2) demokrasi sürecini geliştirmek; 3) sosyal ve etnikler arası anlaşmayı korumak ve güçlendirmek; 4) dış siyaset yönünü belirlemek; 5) toprak bütünlüğünü korumak; 6) kendini geliştirme modellerinde kabul edilen yasalara uymak; 7) yeni devletler arası kuruluş olan BDT çerçevesinde uluslararası işbirliği entegrasyon sürecini geliştirmek gibi, bir takım önemli sorunları çözmeliydi.

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve egemen Kazakistan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından, ülkeyi yönetmek için, yeni devlet kurumlarının oluşturulması gibi öncelik kespeden amaçların çözümü öncelikli şartlardandır. Yeni bağımsız devletin eksiksiz dış siyaset idaresinin oluşturulması da ilk hedefleri arasında bulundurmaktaydı. Ayrıca, Kazakistan'ın uluslararası platforma girmesi için belirli dış politika ilkelerinin yerine getirilmesi için gerekli olan belgelerin de hazırlanması gerekiyordu.

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığına kavuştuktan sonra, 2 Mart 1992'de BM üyesi oldu. Günümüzde de BM'nin, 50'yi aşkın çeşitli örgüt ve programlarının üyesi ya da katılımcısıdır. Ayrıca, AGIT, Birleşmiş Milletler ve İslâm Konferansı örgütü gibi daha başka uluslararası örgütlere de üyedir.

BM'in bir üye devleti olan Kazakistan Cumhuriyeti, çok sayıdaki uluslararası sorunların çözümüne ilişkin karar üretmede, faal bir katılım sağlamakta; önemli hayati çıkarları bahis mevzuu olduğu için, toprak bütünlüğü ve güvenliğini sağlamakta, olumlu uluslararası ortam yaratarak, demokratik toplumun oluşmasına yardımcı olmaktadır. Kazakistan ilk defa kendisini, 1992 BM Genel Kurulu'nun 47. dönem toplantısının kürsüsünden, daha güvenli bir dünya yaratılması ve küresel istikrarın güçlenmesi için katkıda bulunmak isteyen devlet olarak takdim etmiştir. Ayrıca, devletimizin esas faaliyet yönünün, uluslararası barış ve güvenlik, sabit sosyo-ekonomik yükseliş ve devletin gelişmesi olduğunu dünya toplumuna açıkladı.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Egemenlik ve bağımsızlığın ilk altı yılında, dünyanın 120'den fazla devleti Kazakistan Cumhuriyeti'ni tanımıştır. Ülkemizin bağımsızlığının daha ilk iki haftasında 18 devlet tanıdığını açıkladı. Kazakistan'la ilk diplomatik ilişkiler sağlayan devletler ise, Türkiye, ABD, Çin, İngiltere, Moğolistan, Fransa, Japonya vs. oldu.

Egemenlik ilanının hemen başlarında Kazakistan Cumhuriyeti, Rusya'da, ABD'de, Çin'de ve Türkiye'de kendi Büyükelçiliklerini açtı. Bunu takiben Almatı'da çok sayıda diplomatik temsilcilikler, yabancı devletlerin orta elçilikleri, uluslararası örgütlerin temsilciliklerinin çıkartması yaşandı. Ayrıca ülkede yabancı firma ve şirketlerin temsilcilikleri açılmaya başladı.

1990 başlarında toplumsal ve sosyo-ekonomik hayatın tüm alanlarında devam eden kriz, bağımsız devlet liderlerini yeni entegrasyon yollarını aramaya itti. 1994'ün başında, Kazakistan Cumhurbaşkanı N. A. Nazarbayev, Avrasya Devletleri Birliği'nin kurulması fikrini ortaya attı. Aynı yılın Haziran'ın da "Avrasya Devletler Birliği Kuruluşu hakkındaki" proje basında yayınlandı. Belgelerde, mevcut yeni kuruluşun, her bir katılımcı üyesinin milli-devlet çıkarlarının uygulanmasına yönelik faaliyet göstereceği, oluşumun eşit haklara sahip bağımsız devletler birliği olacağı belirtilmekteydi. Birliğin amacı, istikrarın güçlendirilmesi ve ülkenin güvenliği, eski Sovyet ülkelerinde başarılı sosyal- ekonomik modernleşmeyi sağlama olarak açıklanmıştır.

Kazakistan dış ilişkilerindeki önceliği, geçmişte olduğu gibi, Rusya'ya vermiştir. Kazakistan'ın on yıllık egemenlik döneminde, Rusya ile büyük bir işbirliği alanı geliştirildi. Rusya ile Kazakistan arasında ekonomik ilişkiler, uzay çalışmalarında işbirliği, yeni tip ordu kurma vs. gibi hususlarda, birtakım ikili anlaşmalar imzalandı. Özellikle vatandaşlık sorununa önem verilmekteydi.

İkili ilişkiler çerçevesinde, Ukrayna, Beyaz Rusya, Kafkas devletleri ve ayrıca Baltık devletleri ile ilişkiler faalleşti. Özellikle Kazakistan'ın Orta Asya bölgesinde kendisiyle sınırdaş olan yakın komşuları Özbekistan ve Kırgızistan devletleriyle olan ilişkileri süratle geliştirdi, buna ilaveten ekonomik blok çerçevesinde de Türkmenistan ve Tacikistan devletleriyle ilişkiler sağlandı.

Kazakistan diplomasisi Asya yönünde de önemli başarılar elde etti. Burada, ekonomik ilişkiler Çin, Hindistan, Vietnam ve diğer bölge devletleri arasında gerçekleşti. Bu şartlar altında Kazakistan için, yaşadığı coğrafyada görülen ekonomik gelişme hızından geri kalmamak çok önemliydi. Kazakistan'ın Asya-Pasifik okyanusu sürecine entegrasyonunda, ülkenin Ekonomik İşbirliği Örgütü faaliyetlerine katılması önemli rol oynadı. Kazakistan iktidarının önde gelen isimleri 1995 yılında, Endonezya, Pakistan ve Türkiye devletlerinin liderleriyle zirveler gerçekleştirdi.

Egemenlik yıllarında Kazakistan, özellikle Türkiye devletiyle verimli ilişkiler kurdu. Ülkemizin sınırları içerisinde Kazak-Türk ortak iş yerleri ve fabrikalar açıldı. Türkiye şirketlerinin bazıları, Almatı ve Astana'nın yeni mimari şeklinin yapılandırılmasında önemli katkıda bulundular. Türkiye'nin aktif katkısı neticesinde, kısa zaman içerisinde Almatı'da, "Ankara Oteli"nin inşaatı tamamlandı. Çeşitli seviyedeki Kazakistan heyetleri Türkiye'de gerçekleşen kongre ve toplantılara katıldı. Türkiye'nin ilim adamları da Kazakistan'daki ilmi forumlara faal olarak iştirak ettiler. Yüzlerce Kazakistanlı öğrenci İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde eğitim aldılar ve öğrenimlerine halen devam etmektedirler. Kazakistan televizyonlarından, Türkiye televizyon yayınları devamlı olarak

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

yayınlanmaya başladı.

Kazakistan, Avrupa devletleri ile de ilişkilerini başarılı şekilde geliştirmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Almanya Başkanı Helmut Kohl ve yeni seçilmiş Fransa Cumhurbaşkanı Jack Chirac'la görüşmeleri, Kazakistan'ın Avrupa yönündeki dış siyaset çizgisinin faalleşmesine önemli katkıda bulundu.

1995 yılının Ağustos ayında gerçekleşen Kazakistan Dış İşlerinin genişletilmiş kurulunda, Kazakistan Dış İşleri Bakanı Kasımcomart Tokayev'in, "Doğu Avrupa'daki Kazakistan siyasetinin ileri karakolu rolünü Macaristan'daki Büyükelçilik oynadı" dediği gibi, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın Macaristan ziyareti sırasında, iki ülke arasında siyasi ve ekonomik işbirliğinin sağlam temelini oluşturan bir dizi sözleşme imzalandı. Ayrıca, Kazakistan'ın Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Romanya ile karşılıklı ilişkileri de gelişti.

Kazakistan ekonomisine önemli ölçüde yatırım yapan ABD ile işbirliğinin geliştirilmesi de Kazakistan için önemliydi. ABD, ülkenin kültür ve eğitim alanının gelişmesine de büyük destek sağladı. "Bolaşak" (Gelecek) programı kapsamında Kazakistan'ın yüksek okul öğrencileri, ABD, Fransa ve Almanya'da eğitim görme imkanına sahip oldular.

1996'da Kazakistan BM, UNESCO, AB gibi birçok, uluslararası kuruluşlarla bağlarını pekiştirdi. Mesela, UNESCO'nun işbirliği ve desteğiyle, büyük Kazak düşünürü Abay Kunanbayev'in doğumunun 150. yıldönümü kutlamaları gerçekleştirildi. Bu kuruluşun Orta Asya'daki tek temsilciliği Almatı'da açıldı.

Egemen Kazakistan'ın, BDT üyeleri ile ilişkileri ülkenin dış siyasetinin önemli önceliklerinden biri olarak devam etmektedir. Bugün, BDT ülkelerinin sosyo-ekonomik durumu istikrarlı değildir. Enflasyon yolunda finans krizi bundan sonraki en ciddi engel teşkil ettiği gibi, bazı Topluluk ülkelerinin, BDT dışındaki yabancı devletlere yönelik daha yoğun ekonomik ilişkiler geliştirmeye başlamasında büyük bir sarsıntı yaratarak dengeleri bozmuştur. Ayrıca, Topluluk devletleri arasında ve dünyada, uyuşmazlık durumlarının ve gerginliklerin durmadan tırmanması, bütün üye devletlerin ulusal güvenliğini şüphe altında bırakılmaktadır. Bununla ilişkili 21 Haziran 2000'de, gerçekleşen BDT liderleri oturumunda, 2003 yılına kadar belirlenen, uluslararası terörizm ve başka tezahür eden aşırıçılarla mücadele programı kabul edildi ve BDT anti-terör merkezinin kurulması kararı imzalandı.

Kazakistan'ın dış siyaset faaliyetlerindeki esas unsur, komşu ve dış ülkelerle ekonomik ilişkiler alanında istikrar sağlayacak şartları oluşturmaktır. Kazakistan'ın bağımsızlığa kavuşmasından itibaren gelişen dış ekonomik siyaseti, millî ekonomide genel açıklık ve dış ekonomi faaliyetlerinde aşamalı bir liberalleşme olarak nitelendirilmektedir. Bu da, millî ekonomide, önder yabancı teknolojinin, yeni makineler ve tesisatların, modern yöneticilik tecrübesinin, ek maddî ve finans kaynaklarının sağlaması, uluslararası üretimde iş birliğine katılma imkanlarının geniş çapta kullanılması anlamını taşımaktadır.

Kazakistan kısa süre içerisinde kendi ekonomisinde önemli ölçüde açıklık sağlamayı başardı. Buna, ülkenin iç gayri safi milli hasılası kapsamında dış ticaret hacmi bir delildir. Üstelik, 1999'da gayri safi milli hasılat %73 derecedeki, önemli ölçüyü oluşturdu.

Aynı zamanda, özellikle ekonomik bir geçiş süreci yaşayan ülkelerdeki liberal şartlar

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

herhangi bir ek gelir sağlamadığı gibi hatta bazı tehlikeler de ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan, belirli iş kollarının ticarî rakip olan ülkelerdeki sanayi kollarına olan bağımlılıklarının artması ve yabancı rakipler tarafından milli üreticilerin ezilmesi vs. gibi çeşitli dış riskler mevcuttur.

Açık olanı da şu ki, dış pazardaki ufak da olsa bir kapalılık olumsuz sonuçlar doğurabilir. Asya finans krizi, Rusya'daki 1998 Ağustos olayları, bütünüyle dünya ekonomisinin gelişme temposunun yavaşlaması, petrol fiyatları ve diğer enerji hammadde kaynaklarındaki önemli fiyat düşüşü, Kazakistan ekonomisinin dış etkenlere önemli ölçüde bağımlı olduğunu göstermiştir.

Bununla ilişkili olarak, ülkenin dış ekonomi siyasetinde, sadece açıklık yöneliminin artık tek belirleyici unsur olarak kalamayacağı anlaşıldı. Günümüzde, dış ekonomiyi düzenleme yöntemlerinde, ulusal üretimin ve iç pazarın dış risklerden korumasına daha çok dikkat edilmektedir.

Böylece, bağımsızlığına kavuştuktan sonra bizim ülkemiz uluslararası arenada kendisini güvenle takdim etti. Kazakistan Cumhuriyeti ölçülü ve barışsever siyaseti sayesinde, dünya devletleri arasında saygın devletlerden biri oldu. Kazakistan'ın dış siyasetteki başlı ve değişmeyen önceliği, bağımsızlığın, egemenliğin ve devlet sisteminin güçlendirilmesidir. Uluslararası hukuk esaslı, çok yönlü sistemin kurulması ve çok taraflı diplomasi kurumlarının sağlamaştırılması, Kazakistan yararlarına cevap vermektedir. Kazakistan'ın Avrasya kıtası merkezindeki jeopolitik durumu, etnik yapısının (yüzü aşkın millet) çeşitliliği, serbest pazarın kurulması, ülkeye barış sever dış siyaseti dikte etmektedir. Kazakistan'a Doğu ve Batı kavşağındaki bir siyasî köprü olarak bakıldığında, ülke siyasetçilerinin birçoğu, reform sürecinin barışçı gelişimini ümit etmektedir.

Vatanın Güvenliği ve Korunması

Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve egemenliğine kavuşması, iç ve dış güvenliğini sağlama konusunu güncelleştirdi. Milli güvenlik ilkesi üç esas açığa dayanmaktadır: iç, dış ve askerî.

SSCB'nin çöküşünden sonra, bütün uluslararası sistemi kaosa dönüştürebilecek bir özelliğe sahip olan ve büyük devletleri etnik unsurlarına göre parçalamaya yönelik eğilim bizi tedirgin etmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti topraklarından, çok önceleri tarihte belli üne sahip, İpek Yolu geçmiştir. Bu topraklarda oluşan halkın kaderinde, enternasyonalist bir halk olma varmış. Bağımsızlık yıllarında halkımız çeşitli kültürlerle birlikte karşılıklı zenginleşme ve yapıcı işbirliği oluşturma yolundan sapmadı.

1992'de gerçekleşen birinci Kazakistan halkları forumu, milli siyaset alanındaki geniş, hukuksal statü kurumunun, yani Kazakistan Halkları Kurulu'nun (1 Mart 1992) tesis edilmesine neden oldu. 1995'te kurulun faaliyet amacı ülkede toplumsal ilişkilerin uyumuna, halklar arası, dinler arası, ve nüfus anlaşmasını korumak gibi arayışlara göre yeniden şekillendirilmiştir. Günümüzde, Kazakistan Halkları Kurulu toplumun aktif siyasî birleştirici ve pekiştirici gücü olmaktadır.

Bugünlerde, Kazakistan nüfusunun %40'nı Kazak milleti, %35'ni de Ruslar oluşturmaktadır. Türk dilli ve Müslüman halkların sayısı çoğunluk oluşturmaktadır. Vatandaşlık hakkına, daha yüze yakın millet ve ulus temsilcileri sahiptir.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Cumhurbaşkanının görüşüne göre, Kazakistan'da onları uyuşmazlığa sokacak bir neden yoktur. Eğer milletlerarası uyuşmazlık ortaya çıkarsa, onun kışkırtıcısı dışarıdandır ve bunu sadece, Rus ve Kazak halkının düşmanları yaparlar. Reformlar yoluyla yürümek, insanların yaşamını iyileştirmek, pazar ekonomisini oluşturmak sadece istikrarlı siyasî ortamda mümkün olmaktadır.

Egemenliğin onuncu yılında devleti tedirgin eden olay, devlet sınırlarının gözden geçirilmesine yönelik düşünce ve fikirlerin ortaya çıkmasıydı. 1990'lı yılların başlarında, sadece yeni dalganın aşırıları değil, devlet mujikleri (iktidar cahilleri) de, o kadar dengesiz konuşmaya başladılar ki, Kırım'ın Nikita Kruşçev'in düşüncesizliğinden Ukrayna'ya verilmiş Rusya toprağı olduğunu belirtmeye başladılar. Onların dediklerine göre Kuzey Kazakistan bölgesi de, tarihi Rusya toprakları olarak kabul edilmelidir. Devlet Başkanı ve Hükümet, devletin toprak bütünlüğünün korunması için az çaba harcamadılar. Dolayısıyla, milli güvenlik sorunları bahis konusu edildiğinde, her zaman özel bir hassasiyet celbetmektedir.

Çağdaş Kazakistan'ın yeniden değişme stratejisi, insan uygarlığının yeni gelişim evresinin, milletin kendi dünya bakışlarını gözden geçirmesi sorunuyla karşı karşıya bırakmaya neden olmuştur. Elbette, Kazakistan'ın, yeri ve rolü çağdaş dünyada ilke olarak değişmiştir. Egemenlik yıllarında, Kazakistan Cumhuriyeti'nin milli güvenliğinin dış siyaset yönündeki önemli sorunu, evrensel sistemde kendi yerini belirlemektir.

Ancak, ilk zamanlarda Eski Sovyet ülkeleri yöneticilerinde ve geçmişte Sovyet olan halkta, SSCB'nin geçmiş itibarının uzantısı, oluşmuş durumun eşdeğerli analizine imkan vermeyen psikolojik engel oldu. Kazakistan ve Rusya, gelecekte kendini özdeşleme ile meşgul olacaktı. Böylece, Kazakistan'da konuşlandırılmış 104 adet nükleer başlıklı, SS-18 roketle ilgili önemli sorunlar ortaya çıktı. Bunların dışında Kazakistan topraklarında, nükleer roketleri bulunan 40 adet (TU-95 MC) stratejik bombardıman uçağı da konuşlandırılmıştı. Benzer durum Beyaz Rusya ve Ukrayna'da da yaşanacaktı.

1991'in Ocak ayından itibaren Kazakistan topraklarındaki nükleer deneme poligonunun kapatılması konusu faal şekilde gündemi meşgul etmeye başladı. "Nükleer kirlilik ile mücadele"nin başkanlığını, ünlü Kazak şairi, "Nevada-Semipalatensk/Semey" hareketi lideri, Oljas Süleymenov üstlendi. 29 Ağustos, 1991'de Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından, Semipalatensk/Semey nükleer deneme poligonunu kapatılması kararnameşi imzalandı. Böylece Kazakistan dünyada nükleer poligonunun kapatan tek devlet oldu.

Kazakistan devlet sisteminin oluşumunun zor yıllarında, devletin sloganı, "biz dünyaya nükleer roketlerle tehlike yaratmak istemiyoruz" şeklinde olmuştur. Kazakistan'ın nükleer devlet olmayı reddetmesi, dünya diplomasisini tanımak atılan ilk adımı içermektedir. Bu da akabinde, başka türlü ilkelerin yerine getirilmesi mecburiyetini doğurmuştur.

Bu ilkeler demokrasiye, serbest pazara, insan haklarına saygı nükleer silahların yayılmaması, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Antlaşması'nın imzalanması gibi konuları kapsamaktaydı. Herkes tarafından bilindiğı üzere, SSCB döneminde Kazakistan'a büyük bir nükleer poligon yerleştirilmişti. Devletin uçsuz bucaksız topraklarına bakıldığında, bölgenin beşte birinin askeri kışla ve havaalanları, poligonlarla kaplı olduğunu tahmin etmek zor olmamaktadır. Halbuki Kazakistan, Çin sınırlarından, Hazar Denizi'ne kadar uzanan, Rusya'yı Müslüman dünyasıyla birleştiren büyük bir ülkedir. Ancak, Kazakistan'ın Orta Asya'da nükleer silahlara sahip tek devlet olması, ona bazı avantajlar

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

da sağlamaktadır. SSCB'nin çöküşünden sonra, nükleer silaha sahip ülkelerin sayıca artmasından endişelenen Batı, Kazakistan'a aşırı ilgi gösterdi. Batı ve Amerika tarafından gösterilen büyük ilginin hızla artması, daha önce fazla tanınmayan Kazakistan'ı, bir anda uluslararası arenada belirgin hale getirdi.

Bu, artık Stalin, Kruşçev, Brejnev ve nihayet Gorbaçov'un devleti değildi. Kazakistan, zengin doğal kaynaklarına ve insan potansiyeline sahip, gelecek vadeden bir devlet olarak, ciddi sorunlar hakkında açık konuşmaktaydı.

1992'nin Mayıs ayında, nükleer silahların yayılması ve sökülerek Rusya'ya götürülmesi konusuna ilişkin, Lizbon protokolü imzalandı. Aynı zamanda protokol, nükleer başlıklardaki uranyum maliyetinin Rusya tarafından Kazakistan'a ödeneceği konusunu da içermektedir. Mevcut süreci düzene sokmak, uranyum işleyen ve üreten ilişkin şirketlerin faaliyetlerini denetlemek ve atom enerjisi kullanımını düzene sokmak için Kazakistan Cumhuriyeti Atom Enerji Bürosu kuruldu. Kazakistan, BDT içinde stratejik saldırı silahlarının sayısının kısıtlanması sözleşmesini ilk imzalayan devlettir. Böylece nükleer silahlarının güvenli bir şekilde taşınması, saklanması ve imha edilmesi için hukukî esas oluşturuldu. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için ülkeye, 84 milyon dolar sağlanmıştır. Kazakistan'ın nükleer silahsız statü emelini dünya ülkelerinin birçoğu destekledi. Sorunun çözümü için Japonya katkıda bulunacağını açıkladı. Kazak topraklarındaki nükleer silahların imha edilmesi için iş birliği komitesi kuruldu. 25 Mayıs 1995'te Kazakistan topraklarındaki nükleer silahlar sorununa bir nokta koyuldu. Aynı gün, Cumhurbaşkanımız N. A. Nazarbayev, vatandaşlara hitabında, ölüm getiren başlıkların sonuncusunun devlet topraklarından çıkartıldığını bildirdi. Semey/Semipalatensk poligonunda, götürülmesi mümkün olmayan, son nükleer başlıklar tüm güvenlik yöntemlerinin sağlanması, normal patlatıcı cihazı yardımı ile imha edildi.

Kendi isteği üzerine nükleer silahlarından vazgeçen Kazakistan, bundan sonra nükleer silahların dünyada yayılmaması yönündeki çabalarını yoğunlaştırması gerekir. Bu konuya Kazakistan hayati çıkarlarından biri olarak bakmaktadır. Çünkü dünyada ortak güvenliğin sağlanması söz konusudur. Asya, Avrupa ve Kuzey arasında bulunan Kazakistan, bu düşüncelerin en iyi rehberi olur, çünkü bulunduğu mekan itibarıyla hem Avrupa hem Asya'da uluslararası örgütlerin ve finans kuruluşlarının, tüm haklarından yararlanan üyesi olmaktadır. BDT, Kazakistan tarafından, bir ulus üstü kuruluş olarak kabul edilmemekle birlikte, AB'ye benzeri işleyişe sahip olan, bölgesel iş birliği mekanizması olarak kabul edilmektedir.

Güncel dış siyaset yönündeki milli güvenlik sorunları arasına, uluslararası terörizmle mücadele, sınır sorunları vb. konular girmektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan ettiği günden itibaren, hiçbir devletin kendisi tarafından bir düşman olarak görülmediğini, üstelik onlara karşı toprak ve başka iddialar talebinde bulunmadığını açıkladı. "Şangay Beşlisi" (Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Çin) liderlerinin ortak çabaları sonucunda on yıl boyunca varlığını hissettiren Çin ve Kuzey komşuları arasındaki sınır anlaşmazlığı hususundaki görüş ayrılıkları, ortadan kaldırıldı. Genelde, Çin'in Kazakistan ile devlet sınırları kararlaştırılmış ve daha sonra da sınırlarının tüm uzantısında iki ülkeyi ayıran hatlar belirlenmiştir. Kazakistan'ın Rusya, Kırgızistan ve Özbekistan ile devlet sınırları tespit edilmeye başlandı. Bunun yanı sıra, adı geçen devletler, ortak gümrük alanını,

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

insanların, araçların ve malların serbest dolaşımını sürdürmeye çalışmaktadır. Ayrıca, sınır yasağı sadece, uyuşturucu, silah taşımacılığı, dinî ve siyasi aşırılık ile meşgul olduğu düşünülen kimselere uygulanmaktadır.

15 Haziran 2001 tarihinde Şangay'da, "Şangay beşlisi" üye devletleri liderlerinin zirve görüşmesi gerçekleşti ve zirvede örgüte yeni bir üye, Özbekistan devleti katıldı. Böylece bu birlik, Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİO) olarak adını değiştirdi. Zirve sonucunda üye devletler tarafından, "iş birliği aracılığıyla güvenlik" sloganının beğenildiği bir örgütün Kuruluş Bildirisi, bununla birlikte terörizmle, ayrılıkçılıkla ve aşırı siyasi hareketlerle mücadele için Şangay Sözleşmesi imzalandı.

Bilindiği gibi, herhangi bir devletin milli güvenliğinin öncelikli unsuru, askeri güveniktir. Egemenlik ve demokrasiye geçiş yıllarında, radikal askeri reformlar hemen hemen birinci öncelik konusu olmuştur.

1992'nin başlarında, Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi ortak silahlı kuvvetlerin devamı meselesi ortadan kalktığı gibi, BDT bünyesinde de ortak silahlı kuvvetlerin kurulması imkanı tükendi. Bu durum, Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmış diğer devletlerin egemen ordu kurma girişimlerine başlamalarına neden oldu. 25 Ekim 1991'de Kazakistan Cumhurbaşkanı, "Kazak SSC Devlet Savunma Komitesinin Kurulması" konusundaki, kararnameyi imzaladı. Komite, ülkenin Sivil Savunma Karargahı ve Askeri Komiserliği'ni egemenliği altına alan, askeri işleri yöneten bir devlet organıdır. Hızla değişen olaylar, Ortak Askeri Kuvvetin kabul edilmiş kararlara rağmen dağılmasını önlemenin mümkün olmadığını gösterdi.

Dolayısıyla, 7 Mayıs 1992'de N. A. Nazarbayev, "Kazakistan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı ve Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Savunma Komitesi'nin yeniden yapılanması", "Kazakistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin Oluşturulması" kararnamelerini imzaladı. 7 Mayıs tarihi Kazakistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin kuruluş günü olarak kabul edildi. Kurulduğu günden itibaren Kazakistan Silahlı Kuvvetleri; Kara kuvvetleri, Askeri-Hava Kuvvetleri ve Hava Savunma Ordusundan oluşmaktadır.

Egemen Kazakistan'ın askeri ordusunun kurulması için önemli bir konu, savunmayla ilgili hukukî temelin işlenmesi oldu. Konuyla ilgili olarak, birinci Kazakistan Cumhuriyeti Askeri Doktrini hazırlandı ve 11 Şubat 1993 tarihinde, Cumhurbaşkanı tarafından kabul edildi. Askeri Doktrin, savaşı önleme, savunma yeterliliği, BDT ülkeleriyle karşılıklı yardımlaşma ilkelerini taşımaktaydı. Ayrıca, mevcut Doktrin koşulları, devletin dış siyasetinde ve askeri etkinliklerinde geniş çapta kullanıldı.

Egemenliğin ilk yıllarında Kazakistan, kendi sınırları boyunca güvenlik kemeri kurmayı başardı. Ülkenin istikrarının pekiştirilmesine dünyadaki değişiklikler de yardımcı olmaktadır. Bloklar arası çekişmenin sona ermesiyle birlikte, nükleer ve başka çeşit kitle imha silahlarının kullanması ile gerçekleşecek dünya savaşının gündeme gelme tehlikesi azalmıştır.

10 Şubat 2000'de Kazakistan Cumhurbaşkanı N.A. Nazarbayev yeni Askerî Doktrini imzaladı. Yeni Askeri Doktrin daha önce olduğu gibi, savunma niteliği taşımakta olup, öncelikli hedeflerini, silahlı çatışmaları önleme, bu tip anlaşmazlık unsurlarını diplomatik vasıtalarla çözme olarak saptamaktadır. Jeopolitik değişimleri derin bir biçimde analiz

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

eden, doktrin yeni tehlike ve risklerin özellikle uluslararası terörizm, siyasî ve dinî aşırıcılık, örgütlenmiş suç, kanunsuz silah ve uyuşturucu kaçakçılığı güvenliği konularında yoğunlaştığını açıkladı. Bütün bunları hesaba katarak, askeri sanat ve silahlı mücadele araçlarında gelişen değişiklikleri göz önünde bulunduran yeni Askeri Doktrin savaş niteliğini, yapısını ve ordunun askeri kullanımını aydınlatmaktadır. Askeri güvenliğin ekonomi garantisi konusu da geniş olarak ele alınmıştır.

Bilindiği gibi, Kazakistan bir NATO üyesidir. Barış İçin Ortaklık (BİO) programını hayata geçiren NATO, 1996'dan itibaren Amerikan ordusunun katılımıyla, Kazakistan topraklarında "Jardem-99", ve ABD'de "Kooperatif nagget 97" (Fort-Fol'da), Türkiye'de "Barış köprüsü 98" Finlandiya'da "Sentrazbel 99" (Tampa şehrinde) adlarıyla ortak tatbikatlar gerçekleştirmiştir. En büyük tatbikat ise, "Barış Kalkanı 2000" adıyla yapılmıştır. Tatbikata yirmiyüç NATO ve altı BDT ülkesi katılmıştır.⁹

Genel olarak, "Askeri Doktrinde" de belirtildiği gibi, Kazakistan Cumhuriyeti'nin askeri güvenliğinin garantisi aşağıdaki ilkelere dayanmaktadır:

- Egemenlik ilkelerine saygı, devlet sınırlarının bozulmazlığı, başka devletlerin toprak bütünlüğüne ve iç işlerine karışmamak;
- Bütün ülkelerle, müteakabiliyet ilkesine dayalı iş birliği ve anlaşma esasında dostluk ilişkilerini desteklemek;
- Başka devletler ve evrensel güvenliğe zarar vermeden Kazakistan Cumhuriyeti'nin güvenliğinin sağlanması;
- Bölgede, askeri alanda açıklık ve güven yöntemlerinin sağlanması;
- Uluslararası uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözmek;
- Askeri kuvvetlerin, diğer ordu ve askeri birimlerin kullanılması, uluslararası hukuk ve milli kanunlara uygun bir biçimde yerine getirmek;
- Uluslararası yükümlülüklerle ve Kazakistan'ın üye olduğu anlaşmaların amacına ulaşması için yardım sağlamak;
- Askeri uyuşmazlığı ortadan kaldırma, barışı destekleme ve sağlama yönündeki bölgesel ve evrensel nitelikteki güvenlik sisteminin kurulmasına katılmak.

Devlet, bağımsızlığının onuncu yıl dönümünü istikrar ve huzur şartları altında karşıladı. Bu genellikle, çok sayıdaki milli güvenlik konularının olumlu yönde çözümü sayesinde olmuştur.

Maneviyat

Kazakistan'ın siyasi, sosyal ve ekonomik gelişiminin çok yönlülüğü egemenlik yıllarında yer almış kültürel süreç seviyesiyle belirlenen toplumun manevi gelişimi ile tamamlanmaktadır.

Kazakistan'ın çağdaş kültür süreci anlamının altında, eğitim, bilim ve kültürün çeşitli alanlarındaki, günümüzde gelişmekte olan sanat türlerini kapsayan geniş oranda değişiklik, köklü yenilenme yatmaktadır. Madem ki egemen Kazakistan tarihî şartlarından dolayı çok etnikli bir devlettir, kültür süreci de millî kültürlerin karşılıklı etki ve faaliyetlerine bağlı olmaktadır. Kazakistan toplumunun günümüzdeki durumu, belirli

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

kültür ve yaşam dönüşümünü göstermektedir. Kazakistan tecrübesi, çeşitli milli psikoloji, kültür ve geleneklere sahip halkların birlikte yaşayabileceğine ve dostluk ve manevî yakınlık ilişkilerine dönüşen, yapıcı bağların kurulabileceğine şahit olmuştur.

Kazakistan'da 1980'li yılların ikinci yarısında oluşan kültür süreci, bir yandan Sovyet totaliter sisteminin krizini, o dönemki sınıf, partililik, sosyalist realizm ilkelerinin kültleşmesinden ayrılmasını yansıtmaktaydı. Ülkenin kültürel gelişimi yeni bağımsız devletin oluşumundaki zorluklarla nitelendirilmekteydi. Kazakistan'da 1986 yılının Aralık olaylarından sonra, Kazak halkının "milliyetçilikle" suçlanması, kültür sorunlarının çözümünde iz bıraktı. Diğer yandan, 1980'nin sonu ve 1990'ın başlarındaki kültürde, pekişen çoğulculuk, çeşitli mülkiyet formları, siyasi-toplumsal yenilenme ve düşünce çeşitliliğinin ilk adımlarının yansıdığı görülmektedir.

1990'da Kazakistan İlimler Akademisi'nin 32 ilmi kurumu, Fizik-Matematik İlimler, Toprak İlimleri, Kimya-Teknoloji, Biyoloji, Sosyal Bilimler ve Merkezi-Kazakistan bölümü şeklindeki altı bölümde birleştirildi. Bu alanda çalışanların toplam sayısı 10994 olup, bunlardan, bilimsel görevliler 4475'i bilimsel görevliler, 244'ü doçent ve 1798'i doktor unvanına sahiptir. Fakat, Kazakistan ilminde belirli başarıların yanı sıra, büyük sorunlar da yaşanmıştır. Makine, radyo-elektron, radyo-teknoloji ve otomatik makine dallarında, ilmî kadronun hazırlanma temposu ve ilmî kurumların örgütlenmesi aksamıştır. Akademi, yüksek okul/üniversite ve fabrikada arasındaki koordinasyonun zayıflığı, konu çeşitliliğine, bilim güçlerinin dağılmasına, onları önemli yönlerde kullanmak için gerekli etkileşimin sağlanmamasına, paralelliğe ve ilmî çalışmaların aynılarının yapılmalarına neden oldu. İlmî hazırlıkların etkinliğinde ani düşüş yaşandı. Mesela, 1985'te yürürlüğe giren bir ilmî hazırlığın ekonomik etkinliği, 1980'le kıyaslandığında iki kat azalmıştır. Ülkenin hiçbir ilmî kurumu, ülkede bu düşünceyle kurulan üretim tesislerinde yer almadı.

1991'den sonra eğitim sistemi belirli bir kriz yaşamaktaydı. 1 Ocak 1993'te, Kazakistan'da 154 bin kişilik, 303 ilkokul kapatıldı, ayrıca, lise ve ortaokul sayıları da azaldı. Aynı dönemde devlet dışı eğitim kurumlarının (ilk, orta ve lise, yüksekokul-üniversite) oluşumu süreci başladı.

Günümüzde çağdaş eğitim alanında reel piyasa-pazar ilişkilerinin varlığı gözlenmektedir. Eğitim alanında çağdaş reformlara uygun olarak, Eğitim ve Bilim Bakanlığı ve teşkilâtları tarafından kurulması öngörülen eğitim kurumları hakkında detaylı bir araştırma ve incelenme başlatıldı. Mevcut faaliyetlerin amacı ise, eğitim sürecinin kalitesini ve rekabet gücünü yükseltmektir.

Bir sıra yüksekokul kurumları hisse senetleriyle halka açılmaktadır. Ülkenin önde gelen devlet ve özel yüksekokulları, günün talebine uyarak, yeni mesleklere yönelik eğitim başlattılar. Yeni eğitim merkezlerinde, devletin iç ve dış siyasetine uygun ihtiyaçları karşılayacak kadrolar hazırlanmaktadır. Bağımsızlık yıllarında ülkede yeni yüksekokullar açıldı. Bunlardan bazıları, Türkistan'da H. A. Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi, Uralsk/Oral'da Kültür Enstitüsü, Astana'da Avrasya Devlet Üniversitesi, Almatı'da Kazak-Amerikan Üniversitesi'dir. Eğitim sisteminin uluslararası bağlantıları genişledi. 1991'den itibaren 1000'e yakın Kazak öğrencisi, lisans, master, doktora sahasında yurt dışında eğitim görmektedir.

Egemen devlet sürecinin oturmaya başlamasıyla beraber, manevî yaşamın tüm boyutlarında tek tip ve şematik yapıyı aşmaya yardımcı oldu. Orta ve lise eğitiminde

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

çoğulculuk kök salmaktadır. Özel okullar faaliyet göstermeye başladılar. 2001'den itibaren orta ve lise eğitiminin 12 yıllık temel eğitim dönemine geçme programı hayata geçirilmeye başladı. "Atamura" şirketi, Ç. Ç. Velihanov, Tarih ve Etnoloji Enstitüsünün 5 ciltlik akademik yayını olan "Kazakistan Tarihini", aynı zamanda "yeni nesil okul kitapları" diye adlandırılan bazı okul eğitim kitaplarını neşretmede yardımda bulundu.

Kazakistan ilminin gelecekteki gelişimi için, "İlim" kanununun kabul edilmesi büyük önem taşır. İlim kanununun kabul edilmesi gerçeği Egemen Kazakistan Cumhuriyeti'nin oluşumunda önemli bir işarettir. Bu, ülkedeki sivil toplum ve hukuk devleti oluşumunda atılan yeni bir adımdır. Devletin, ilme ve ilmî kadrolara özen göstermesinin, bağımsızlığın onuncu yıldönümüne denk gelmesi sembol oldu. İlmî sahada faaliyet gösteren Kazakistan aydınlarının toplumsal ve ekonomik statülerinin belirlenmesi kanunu özel önem taşımaktadır. Bununla birlikte kanun ile ilim adamının entelektüel mülkiyeti garanti edilir. İlim adamına, ilim ve ilmî-teknik incelemelerin uygulanması konusunda gelir sağlama hakkı tanır. Bundan sonra, ilim adamına, ilmî ve teknik alanda, işveren statüsü ve hakkı da tanınmaktadır. Bu yeni "İlim" kanunu, ilim adamlarının maddi ve sosyal güvence sorunlarına önemli değişiklikler getirmektedir.

Kabul edilen yeni kanun ışığında, Milli İlimler Akademisi, Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki, ilmî ve teknik faaliyetlerin, özü ve organizatörü haline gelmiştir.

Daha sonra, ilmî ve teknik faaliyetlerin sonuçları, entelektüel mülkiyet hakkıyla donatıldı. Artık, bir haber taşıyıcısında kaydedilen herhangi bir ilmî araştırma veya inceleme sonuçları entelektüel mülkiyet hakkına tabii olmaktadır. Bilim adamına entelektüel mülkiyetin öznesi olma hakkı tanınarak belirli ilmî ve teknik araştırma sürecinde alınan neticenin, sahibi ya da eser ortaklığı unvanı verilmektedir. Yeni kanuna göre, ilmi ve teknik faaliyet neticelerine şahsi katkıda bulunmayan, sadece teknik yardım veren ya da organizatörlük yapan kişiler kategorisi, entelektüel ilmi mülkiyet hakkına sahip kişiler listesinden çıkartılır. Eğer bir ilim adamına belirli bir ilmi kuruluş tarafından araştırma önerisi verilmiş ise ve aralarında herhangi bir başka durum söz konusu değilse, neticeyi kullanma hakkı ilmi kuruluşundur. Yukarıda söz edilenlerin hepsi, ilmi araştırmacılara devletin ciddî bir garanti ağı oluşturduğunun en bariz kanıtıdır. Ancak, bu durumda ilim adamlarının sorumluluğunu arttırmaktadır.

Kazakistan Milli İlim Akademisi'nin yapısı ve ilmi araştırma konuları zamanın ruhuna ve yeni taleplere uygun olarak yapılandırılmaktadır. Bu çerçevede, yeni araştırma enstitüleri kuruldu. İlmî Akademi'nin dalları genişlemektedir. İlmî derece ve unvanlarının verilmesini ve ilmi tezlerin kalitesini kontrol etmeyi amaçlayan Kazakistan Yüksek İlmî Kontrol Komisyonu da bir başka önemli kuruluştur.

Toplumda milli ve manevî anlayış, istikrarın temelleşmesi ve sosyal adaletlilik gibi konularda uygulanan devlet yöntemleri ülkenin tarihine geçti. Üstelik bağımsızlık döneminin her yılını Kazakistan toplumunun can alıcı, önemli güncel sorunlarına adanmış geleneksel hale geldi. Böylece, Cumhurbaşkanı kararnamesine göre, Kazakistan'da 1997, "Milletlerarası anlaşma ve siyasî sürgün kurbanlarını anma yılı" olarak ilan edildi; Daha sonra, 1998, "Halkların birliği ve milli tarihi yılı"; 1999, "Birlik ve nesillerin tutarlılık yılı"; 2000, "Kültüre destek yılı"; 2001, "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığının ve Egemenliğinin 10. yıl dönümü" olarak belirlendi.

Egemen devletin ilk adımları, cezaya çarptırılan Stalinizm kurbanları ilim adamlarının,

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

yazarların ve uzmanların, itibarının iadesi yönünde oldu ve A. Baytursunov, Ş. Kudayberdiyev, M. Jumabayev, H. Dosmuhamedov, M. Dulatov, H. Aymatov vb. aydınların eserleri yayınlandı.

Kazak diliyle ilgili tasarruflar sorunu birinci dereceden önem kazandı. Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'na ve "Dil Kanunu'na" uygun olarak, Kazak dili, devlet dili olarak ilan edildi. Bağımsızlığın ilk yıllarında 654 ana okulu, 292 temel eğitim okulları açıldı. Devlet dilinin rolü, haber medyada belirli ölçüde artmaya başladı.

Kazakistan'da, günümüzde, toplam temel eğitim okul sayısı 8610 olup, bunların 3379'u Kazak, 72'si Özbek, 16'sı Uygur, 3'ü Tacik, 1'i de Türk dilinde eğitim vermektedir. Üstelik Karma okul sayısı da, 2299'a çıkmıştır. Rus dilinde eğitim veren okulların sayısı ise 2840'a kadar azalmıştır. Kazak dilini öğrenenler için baskı sayısı 5 milyon tane olan 78 kitap yayınladı. Fakat yinede, Kazak dilinin canlanma süreci hakkında yorum yapmak için hâlâ erkendir, bu konuda devlet siyaseti yeterince tutarlı değildir.

1992'de düzenlenen Uluslararası Kazak Kurultayı, Cumhuriyet'in kültür yaşamındaki önemli bir olay, olmuştur. Büyük toplumsal dalga yaratan kurultay, ilk defa dünyanın her yerinden ünlü yazarları, şairleri, ressamı ve siyaset bilimcilerini, ilim adamlarını ve iş adamlarını biraraya getirdi. Kurultayda dünyanın 13 ülkesinden temsilciler bulunuyordu.

Egemen Kazakistan'ın kültürünün oluşum süreci, zorluk ve karışıklıklar yaşadı ve hâlâ yaşamaktadır. Üretim hacminin düşmesiyle takip edilen planlı ekonomi ve pazar ilişkilerine geçiş dönemi başta "ilim, eğitim ve kültür kuruluşlarının maddî-teknik ve malî teminatında ciddi sorunlar yarattı. Sözel meslekler sahasındaki aydınlar ve üretim sağlamayan bazı alanların uzmanları çalışanları, sosyal yönden korumasız kaldı ve bu da 1992'de Kazakistan'daki öğretmen ve tıp doktorlarının grev yapmalarına neden oldu. Aynı zamanda kültürün ticarileşme ilkesi de takip edildi. Toplumun demokratikleşme bahanesi ile, manevî alana porno, zorluk ve şiddet propagandasını yapan düşük kaliteli film ürünleri girdi".¹⁰

Cumhuriyet'in egemen devlet statüsüne kavuşması milli kültürün gelişmesi için yeni yollar açtı. Çağdaş sanata yöneticilik girdi. Astana'da, Ayman Musahojeva tarafından yönetilen ve bünyesinde orkestra ve solo müziği alanındaki uzmanları toplayan, Müzik Akademisi kuruldu. Almatı'da müzik okulu temelinde Janiye Aubakirova tarafından, müzik koleji açıldı. Janiye Aubakirova aynı zamanda Kurmangazı Almatı Devlet Konservatuvarı'nın rektörüdür. Sadece, Almatı'da son beş yıl içerisinde özel tiyatro ve çoğunluğu avangard-modernist yönde 14 özel resim galerisi açıldı. "Özel koleksiyonda Kazakistan sanatı", adı altında birinci sergi de gerçekleştirilmiştir.

Malî desteği olmadan faaliyetlerine devam eden, Kazak filmciliği ikinci doğuşunu yaşamaktadır. "Yeni dalga" genç yönetmenlerin, "İne", "Son Tatil", "Dokunuş", "Kayrat", "Otrar'ın Ölümü", "Genç Akordiyoncunun Hayatı", "Gri Üçgendeki Yer", "Halsiz Yürek", "Güvercin Zilcisi", "Hac Tecrübesi" gibi filmleri, prestijli uluslararası film yarışmalarında özel ve baş ödülleri kazandı.

Günümüzde devlet kültür alanında faaliyet gösteren kuruluşlarda 30 bin kişi çalışmaktadır. Ülkede, 45 tiyatro, 25 filârmoni, 90'ı aşkın müze, 7000 kütüphane faaliyet göstermektedir. Başlıca tiyatrolarda, Abay Opera Bale Tiyatrosu, Rus, Alman ve Kazak Devlet Dramatik Tiyatroları, Uygur ve Kore Komedi Tiyatrolarıdır.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Kurmangazı Halk Çalgıları Orkestrası, Devlet Senfoni Orkestrası, "Almatı Genç Balesi", "Gülдер", "Otrar Sazı", "Sazgen" grupları, ülke içinde ve yurt dışında geniş üne sahiptirler. Günümüzde vokal sanatı, E. Serkebayev, B. Tölegenova, A. Korazbayev, M. Junusova, N. Eskaliyeva, M. Arınbayev gibi ustalar tarafından temsil edilmektedir.

Almatı boşuna "festivaller şehri" olarak adlandırılmamıştır. Bağımsızlık yıllarında burada, "Asya Dausı", "Doğu Mevsimi", "Gelenekler Ödülü", "Jas Kanat", "Ükölü Dombra", "Dombra", "Aynalayın" atlı müzik festivalleri faaliyeti geleneksel hale geldi.

Almatı'nın büyük sinema salonlarından olan "Arman" ve "Otau-Sinema" sinemalar zinciri, Kazakistan sakinlerini çeşitli ülkelerin sinemacılarının başarılı yapıtlarıyla tanıştırmaktadır.

UNESCO kararları üzerine, dünya düzeyinde bir Kazak şairi ve düşünürü Abay Kunanbeyev'in ve ozan Jambıl Jabayev'in 150. yıldönümü, ulu Kazak yazarı, ilim adamı ve dramaturjisti Muhtar Omarhanulı Avezov'un ve ünlü Kazak yazarı ve akademisyeni Sabit Mukanov'un 100. Yıldönümleri kutlandı. Bu faaliyetler büyük uluslararası yankı yarattı ve Kazakistan halkının maneviyatını zenginleştirdi.

Yeni dönemde, din kültürü eserlerinde de, düzeltmelere gidildi. Haziran 1990'da, Almatı merkez camisinin inşaatı tamamlanarak, kullanıma açıldı. Cami aynı anda 5000'in kişinin sığabileceği hacime sahiptir. Yüksekliği 12 metredir. Minareleri farklı farklıdır ve en uzun minaresinin yüksekliği 40 metreye yakındır. Tapınakların inşaatı, millî dinî kültür merkezlerinin, aydınlanmanın, hac yolculuğunun, canlanma süreci başladı. Almatı'da 25 milli kültür merkezi bulunmaktadır. 22 cami inşa edilmiş, İslâm üniversitesi kurulmuştur. Kutsal Rayımbek türbesi yeniden bakımdan geçirilmiş, "İslâm Âlemi" dergisi ve bir de "Nur Şapağat" adlı İslâm gazetesi yayınlanmaktadır. 1998'de 4000'e yakın Kazakistan Müslümanı Mekke'ye hac yolculuğunu gerçekleştirmiştir. "Mübarek" İslâm Kültür Merkezi'nin faaliyeti başlamıştır.

Kazakistan'da, büyük sanat eserlerinin bulunduğu yerlerden biri de, A. Kasteyev Devlet Sanat Müzesi'dir. Müze eserleri arasında, insan evriminin ve onun paleolitik döneminden itibaren sanatsal düşüncesini izleyen, eski Kazakistan sanatının örnekleri bulunmaktadır. Aynı zamanda, müzenin sergilenen eserleri arasında, Hindistan, Japonya ve Çin halk ustalarının şahane el sanatları, ender ikonalar, heykeller, Sovyet ve günümüz dönemine ait güzel manzaralı Rus ve Batı Avrupa ressamlarının eserleri yer almaktadır.

Kazakistan günümüzde içlerinde eski Asurilerin torunlarının da bulunduğu 114 milletin vatani ve egemen cumhuriyetidir. Birlikte yaşayan halkların, oluşmuş tarihî manevî ilişkileri Avrasya birliği ideolojisinin esasını yarattı. Halen, ülkemizde faaliyet gösteren ve Kazakistan Halkları Kurulun'da birleşen, 40 milli kültür merkezi, ülkenin çok uluslu kültürünün gelişmesi için her yönde hizmet vermektedirler.

Ülkede, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın yaratıcı gençlerle buluşmaları geleneksel hale geldi. Onun elinden birçok genç yetenek, geleceğe yönelik güvence mesajları aldı. Kültür adamları için, Cumhurbaşkanı bursu verilmektedir. Cumhurbaşkanı tarafından yönetilen, Kültürü Destekleme Fon'u birçok büyük faaliyet gerçekleştirmektedir. Kazakistan'da kültür alanında uzman yetiştirme konusuna büyük ilgi gösterilmektedir. Her sene 1500 sanat okulu mezunu, 5 yüksek okul, 49 lise seviyesindeki, okulların mezunlarına eklenmektedir. "Kültür destekleme yılı" olarak belirlenen 2000'de, eski T.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Jurgenov Tiyatro ve Sinema Enstitüsü ve Sanat Akademisi birleşerek, T. Jurgenov Kazak Devlet Sanat Akademisi adını almıştır.

1995'da Kazakistan'ın yaratıcı aydınlarının inisiyatifleri ile, Kültür Destekleme Milli Fon'u kuruldu. Fon tarafından, 1996'da, yaratıcı aydınlar destek amaçlı, "Yaratıcı Bulgu-95" konseri, "Sarı Arka", "Karaganda Ressamları" sergileri, Rusya Müzik Akademisi öğrencisi Janar Süleymanova'nın hayır konseri, tiyatro ve sinema oyuncusu Serke Kojamkulov'un anma geceleri, kültür eylemleri organize edildi.

Fon, uluslararası yarışmalara katılmaları için, Devlet Klasik Dans Grubu'na bazı yetenekli genç oyunculara, tasarımcılara ve gazetecilere, maddî destek sağlamaktadır. Üstelik, Kültür Destek Fon'u, Milli Kütüphane'ye, Muhtar Auezov Kazak Drama Tiyatrosu'na, Besteciler Birliği'ne, Gabit Musrepov Kazak Genç Seyirciler Tiyatrosu'na düzenli bir şekilde maddî yardımda bulunmaktadır. Almatı'nın sanat yüksek okullarında eğitim gören, dar gelirli ailelere mensup, çok yetenekli 10 öğrenciye, Fon tarafından her yıl burs sağlanmaktadır.

Fon'un geleceğe yönelik planlarında, "Kazak Müziği Tarihi", okul kitabının ve "Puşkin ve Kazakistan", eserinin yayınlanması, konserler ve sergiler düzenlemek vs. gibi sanat eylemleri yer almaktadır. Hayat, Milli Kültürü Destekleme Fon'unun gerekliliğini ve önemini gösterdi. Devlet kültür kuruluşlarıyla birlikte Fon, Kazakistan halklarının manevî zenginliklerini geliştirme, koruma ve çoğaltmaya katkıda bulunmaktadır.

Kazakistan'ın son on yıl içerisindeki kültür süreci niteliğine, insanlığın yeni yüzyıla girmesi de belirli etki sağladı. Kazakistan kültürünün XX. yy.'ın sonlarındaki önemli bir özelliği, bir önceki yüzyıl kültürünün mirasçısı olmasından da net olarak görülmektedir. Bu konuda Cumhurbaşkanı mecazî anlamda şunu söylemiştir: "XX. yy.'daki Kazakistan kültürü, Mukan Tölebayev'ten, Gaziza Jubanova'ya kadar ki, mükemmel besteci okullarından biridir. Bu okulda, Alekey Margulan'ın etnolojik ana fikri, Almatı'nın mimarîsi, Mukagali Makatayev'in lirizmi ve Askar Süleymanov'un denemeciliği bulunmaktadır. Bunlar herhangi bir çeşit dış pres kalıbı değildir, bu büyük bir dünyadır, buna dokunuş Kazak kültürünü anlama imkanı yaratır."¹¹

Kazakistan'ın güncel kültür süreci, ülkede yaşanan demokratik reformların gelişimini yansıtmaktadır. Elbette, ulusal eğitimin, ilmin ve kültürün gelişimi zorluk görmeden, olumsuzluk yaşamadan olmaz, bunlar hakkında özel kaynaklarda, medyada az söz edilmemektedir. Bu olumsuzluklar sık sık şu sorunlarla gündeme gelmektedir: Kültür, ilim, eğitim ve malî kuruluşlar yıkıldı; bu tür kuruluşların ticarî bir yapı kazanması zorlaştı; ekonomi sıkıntılar sebebiyle bu alanda çalışanların sosyal güvenliği ortadan kalktı vs.

Cumhurbaşkanı N. A. Nazarbayev, "Tarih Akımında", adlı eserinde şunları dile getirmektedir: "Amaç ilk başta, milli kültürde her gün gelişen etkenleri yorumlayarak, yeni kültür tecrübelerini öğrenmektir. Kurulan genel Kazakistan kültürü gerçeği, bizim devlet kültür sistemimiz içinde kapalı kalmamalıdır. Onun temel niteliği, ilkeler düzeyinde açıklık ve başka kültür akımlarıyla diyaloga yönelik olmasıdır."¹²

Kazakistan'ın Geleceğine Dair Düşünceler

Kazak atasözünde denildiği gibi, "yürüyen insan yolun hakkından gelir". Zaman gibi tarihin objektif kanunları, zaman gibi, yaşananların ve olayların en iyi şahitleridir.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Kazakistan'ın son yılları çok sayıda zorluk ve karşılıklarla anılmaktadır. Eski geleneklerin ve basma kalıp hükümlerin kırılması gerçekleşmiştir diyemeyiz. "Babalığa" alışmış toplumsal düşünce halen kaynağının "yukarıdan" geldiği sayılan, sosyal-ekonomik ve siyasi değişiklikleri zor kabul etmektedir.

Totalitarizm okulu ve yönetsel-emir sistemi toplumda, "sosyal taklitçilik" adlandırılan, bir özellik doğurdu. Düşünülenlerde, söylenenlerde, yapılanlarda bir ortak hareket oluşturulamamaktadır. Dolayısıyla biriyle düşünülmede, başkasına söylenmede, üçüncüsüyle de hareket edilmektedir. Bu hastalığın kökü, tüm eski "Sovyet adamlarının" bir "sosyalizm kışlası" kalıbından çıkması ve onun baş postulatının "kim bizimle değilse, o bize karşıdır", sloganı olmasında yatmaktadır. Bu prensip birkaç nesilce, içine koruma içgüdü belirtisi olarak derin şekilde kabul edilmişti.

Bu arada Kazakistan kendisine kapandı, kendisiyle daha çok ilgilendi ve çevresindeki tüm sorunlarıyla birlikte kendisini yutabilecek başka bir dünyanın var olduğunu unuttu.

Düşünmeyen insanın bir insan olma mutluluğundan mahrum kaldığı gibi vatanının ve halkının geleceğini düşünmeyen devlet ve hükümet de, devlet olma niteliğini yitirir. Bundan dolayı Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın 10 Ekim 1997'de, "Kazakistan 2030, Gelişme Güvenlik ve Tüm Kazakistan'ın Refahının Düzeltilmesi", adındaki halka hitap eden mesajı tamamıyla haklı çıkmaktadır. Mevcut mesaj, Cumhurbaşkanı'nın, anayasal görevi çerçevesinde verilmekteydi. Anayasa gereğince, cumhurbaşkanı ülkenin iç ve dış siyasetinin esas yönlerini, Kazakistan halkına her sene açıklamak zorundadır. N. A. Nazarbayev, Mesajında, birtakım stratejik teklif ve fikirleri ele almıştır. Bunların uygulanması insanlık tarihinin yeni yüzyılında, Kazakistan'ın yerini belirleyecektir. "Neslimizin birçoğu, bu sistemin uygulandığını göremeyecektir. Bizim çocuklarımız bu stratejilerin doğruluğunu değerlendireceklerdir. Dünya kamuoyu da, bizim kararlılığımızı ve amaçlılığımızı değerlendirerek, her günkü faaliyetlerimizi takip ederek analiz edecektir".¹³

N. A. Nazarbayev tarafından teklif edilen "Kazakistan 2030" stratejisi, Kazakistan halkına kısa zaman içerisinde gelişmiş bir endüstriyel devlet olan Kazakistan'ın yaşamakta olduğu tarihin aslını açıklamaktaydı, ayrıca, Asya kaplanlarının fenomenini açıklamaktaydı. Devlet Başkanı, Kazakistan'a Orta Asya "parsının" gelişme imkanlarını teklif etmektedir. Orta Asya parsının, ayrıcalıklı çizgisi ise, seçkinlik, bağımsızlık, zeka, mertlik, asillik ve cesarettir. Aynı zamanda, Kazak parsı gelişmenin önceliğini ihtiva eden Batı zarifliğine, Doğu bilginliğine ve dayanıklılığına sahip olacaktı. Çok arzulan ve zor elde edilen durumun başarı şartları da, uzun vadeli öncelik amaçları ve uygulama stratejileri olmaktadır. "Kazakistan 2030" stratejisi yedi uzun vadeli öncelik hedefi içermektedir: 1) Milli güvenlik. 2) İç siyasî istikrar ve toplumsal yapıyı pekiştirmek. 3) Yabancı yatırımın yüksek seviyesiyle gelişmiş pazar ekonomisinde temelleşen, ekonomik büyüme. 4) Kazakistan halkının sağlığı, eğitimi ve refahı. 5) Enerji kaynakları. 6) Ulaşım ve iletişim alanlarında alt yapı. 7) Sadece bazı temel görevlerini yerine getiren profesyonel devlet kurmak.

Reformun ana noktası, toplumun her bir bireyinin katılımı olmaktadır. Buna ilaveten, değişen dünyada herkesin yerini belirtmek de önemlidir. John Kennedy'nin Amerikan halkına hitap eden çağrısında: "Ülkenin sizin için ne yapabileceğin değil, sizin ülke için ne yapabileceğinizi sorun" şeklindeki konuşması boşuna veya tesadüfen söylenmiş olmasa gerektir.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

Ülke 10 Haziran 1998 tarihinde yeni bir başkente, Astana'ya sahip oldu. Astana, Kazakistan topraklarının doğal coğrafi merkezini oluşturmaktadır. Burası tarihte Avrupa'dan Asya'ya giden yolların kesiştiği yerdir. Günümüzde ise, Astana iyi gelişmiş ülkeler ve şimdiki uygarlık merkezleri (Japonya, Çin) arasında hava yolları için en kısa yoldur. Aynı zamanda Astana, Kazakistan ve birtakım BDT devletlerinin kara yollarını da birleştirmektedir. Astana'nın, çağdaş Kazakistan Cumhuriyeti'nin merkezinde yerleşmesi, onu önemli bir askerî-stratejik mevkiye dönüştürmektedir. Kazakistan sisteminde, bugünkü başkent, Kuzey, Merkez ve Güney arasında birleştirici bir rol üstlenmektedir.

Yeni başkent, toplumun bütün siyasi güçlerini birleştirip sağlama yoluyla, güçlü ve profesyonel devlet düşüncesi çevresinde, Kazakistan'ın bağımsızlığı dayandığı esasların güçlenmesine yardımcı olmaktadır. Astana sadece, Kazakistan halkını değil öz Kazak halkını da birleştirmektedir. Başkent'in taşınması, Kazakistan toplumunun demokratikleşmesi düşüncesini gerçek kılmaktadır. Yeni başkent'in kuruluşu, dünya toplumu önünde, yeni siyasi gelenekli devlet tipinin kurulmasına yardımcı olmaktadır.

Astana, çağdaş millet kültürünün merkezi olmaktadır. Başkent'in taşınması Kazakistan'da pazar ekonomisi esasında, sabit gelişmiş bir toplum kurma imkanı vermektedir. Astana, girişimciliğin gelişmesi için etkili bir merkez temsil etmektedir. Çünkü burada az zararla bol kar sağlama imkanına sahiptir. Yani burada, yüksek vasıflı iç gücü ile uyumlu hammadde temelini yakınlığı söz konusu olmaktadır. Ayrıca, modern tarımcılık merkezi olan Astana, büyük gıda, hafif endüstri ve birtakım sanayi iş kolu üreticisi olma eğilimindedir. Yeni başkent olarak, Astana Kazakistan'ın büyük iş ve finans faaliyetleri merkezi olmaktadır. Astana'ya şimdiden, ilgi duyan yabancı devletlerin büyük yatırım öznesi olarak, kendisini haklı çıkarmaktadır.

Günümüzde Astana yeni statüsünü haklı çıkartmaya başladı. Bu çoğunlukla devletin Başkanı N. A. Navarbayev'in orada bulunmasına bağlıdır. Burada Kazakistan toplumunun reformlarının koordine edilmesini hedefleyen, hükümet ve devlet yapıları işlemektedir. Kazakistan'ın uluslararası, siyasi, ekonomik ve kültür hayatında Astana'nın liderliği gerçek olmaya başlıyor. Üstelik günümüzde Astana yeni bir mimarî tasarıma da sahip oldu.

Tarafımızdan belirtilen egemen Kazakistan Cumhuriyeti'nin son on yıl içindeki gelişme yolu hakkındaki düşünce ve deliller, ülkenin demokratik ve açık toplumuyla bağımsız bir devlet olarak, yeni yüzyıla büyük olmasa da, emin adımlarla girmesi, bunların kanıtı olmaktadır.

Egemen Kazakistan, dünya toplumunun tam haklarına sahiptir ve bu toplumun değerli bir üyesidir. Cumhurbaşkanı'nın, hükümetin ve Kazakistan halkının çok sayıdaki girişimciliği, tüm dünyada destek görmektedir. Ülkede son yıllarda sabit ekonomik büyüme başladı, halkın yaşamı belirgin ölçüde yükseldi. Toplumda barış ve anlayış istikrar ve gelişme hakimdir. Kazakistan halkı atalarının geleneklerini ve bilginliğini koruyarak bağımsızlığını tanıdıktır.

Prof. Dr. Manas K. KOZIBAEV

Kazakistan Bilimler Akademisi Tarih ve Etnografya Bölüm Başkanı / Kazakistan

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 19 Sayfa: 322-338

Dipnotlar :

- ¹ Nazarbayev N. A. Na poroge XXI veka., Almatı, 1996. s. 37.
- ² Kazahstanskaya pravda. -1990. 25 Oktaybr.
- ³ Nazarbayev N. A. a.g.e., s 9.
- ⁴ Kazahstanskaya pravda. -1991. 16 Dekabr.
- ⁵ Dyaçenko S. A. Partogenez v Kazahstane: sostoyaniye, problemi i prespektivi. Almatı, 1997; Ayagan B. G. Apogey i zakat Sovetskogo sosyalizma. Kazahstanski poligon. -Almatı, 1999.
- ⁶ Taageper R; Şugrat M. S. Opisaniye izbiratelnih sistem//Polis, 1997. No 3. S 114-136.
(114); İsmagambetov T. T. "V Kazahstane meniyayutsya eletoralniye pravila igri. "//Sayasat-1999. -N 1. S 20-22 (22); Umbetaliyev T. B. Vozmojnie posletstvia konstitutsionnih izmenenii. //Sayasat. -1999. No 1. S 27-28 (27); Politologia. Ensiklopediçeski slovar. -M: MKU, 1993. 431 s. s 116.
- ⁷ Dyaçenko S. , Karamzina L. , Seydumanov S. Poliçiçeskiye partii Kazahstana. -2000. A. 2000. s 70-78; Partinoe straitelstvo v tranzitnom obşestve: Grajdanskaya partia Kazahstana. -A.: Tsentralno-aziatskoe agenstvo poliçiçeskih isledovanii (API), 2000. S 352; Programma, Ustav Grajdanskoy partii Kazahstana. - Almatı. 1999. s 26.
- ⁸ Aydarov N. G. "Stepnaya diplomatia odevaetsya vo frak. "-Minsk, Mastaskaya literatura. 1998. s 229.
- ⁹ "Respublika Kazahstan". Ensiklopediçeskii spravoçnik. -Almatı, 2001. ss 241-252.
- ¹⁰ İstoria Kazahstana. Oçerki. -Almatı, 1993. Ss 397-398.
- ¹¹ Nazarbayev N. A. V potoke istorii. -Almatı, Atamura, 1999. ss 125-126.
- ¹² Nazarbayev N. A. V potoke istorii.... ss 126-127.
- ¹³ Kazahstanskaya pravda. -1997. 10 oktyabrya.